

ΙΟΝΙΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ

ΤΜΗΜΑ ΞΕΝΩΝ ΓΛΩΣΣΩΝ ΜΕΤΑΦΡΑΣΗΣ ΚΑΙ ΔΙΕΡΜΗΝΕΙΑΣ

ΜΕΤΑΦΡΑΣΗ ΚΑΙ ΣΧΟΛΙΑΣΜΟΣ ΤΗΣ ΑΠΟΦΑΣΗΣ ΓΙΑ ΤΗΝ «ΥΠΟΘΕΣΗ ROTARU
ΚΑΤΑ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑΣ ΤΗΣ ΜΟΛΔΑΒΙΑΣ» (προσφυγή υπ' αριθμόν 2676/12) ΤΟΥ
ΕΥΡΩΠΑΪΚΟΥ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΟΥ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΩΝ ΤΟΥ ΑΝΘΡΩΠΟΥ

ΠΤΥΧΙΑΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

ΚΩΣΤΟΠΟΥΛΟΥ ΔΩΡΟΘΕΑ

Ξ2016130

ΕΠΟΠΤΡΙΕΣ ΚΑΘΗΓΗΤΡΙΕΣ: ΦΩΤΕΙΝΗ ΚΑΡΛΑΦΤΗ ΜΟΥΡΑΤΙΔΙΟΥ, ΤΣΙΓΚΟΥ ΜΑΡΙΑ

ΚΕΡΚΥΡΑ, 2021

**ΜΕΤΑΦΡΑΣΗ ΚΑΙ ΣΧΟΛΙΑΣΜΟΣ ΤΗΣ ΑΠΟΦΑΣΗΣ ΓΙΑ ΤΗΝ «ΥΠΟΘΕΣΗ ROTARU
ΚΑΤΑ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑΣ ΤΗΣ ΜΟΛΔΑΒΙΑΣ» (προσφυγή υπ' αριθμόν 2676/12) ΤΟΥ
ΕΥΡΩΠΑΪΚΟΥ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΟΥ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΩΝ ΤΟΥ ΑΝΘΡΩΠΟΥ**

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΠΙΝΑΚΕΣ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ.....	4
ΠΡΟΛΟΓΟΣ.....	5
ΜΕΤΑΦΡΑΣΗ.....	6
ΠΡΩΤΟΤΥΠΟ.....	19
ΣΧΟΛΙΑΣΜΟΣ.....	30
ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ.....	36

ΠΡΟΛΟΓΟΣ

Η παρούσα πτυχιακή εργασία ασχολείται με την μετάφραση ενός ειδικού νομικού κειμένου. Το πρωτότυπο κείμενο έχει συνταχθεί στην γαλλική γλώσσα και η μετάφραση του έχει αποδοθεί στην νεοελληνική γλώσσα. Πρόκειται για το δεύτερο τμήμα μίας απόφασης του Ευρωπαϊκού Δικαστηρίου Δικαιωμάτων του Ανθρώπου (ΕΔΔΑ) με τίτλο «Υπόθεση Rotaru κατά Δημοκρατίας της Μολδαβίας». Η εργασία αποτελείται από τα περιεχόμενα, τον πρόλογο, το μετάφρασμα, το πρωτότυπο, τα σχόλια και τέλος την βιβλιογραφία.

Το Ευρωπαϊκό Δικαστήριο Δικαιωμάτων του Ανθρώπου είναι ένα διεθνές δικαστήριο που εδρεύει στο Στρασβούργο. Το Δικαστήριο εφαρμόζει την Ευρωπαϊκή Σύμβαση Δικαιωμάτων του Ανθρώπου (ΕΣΔΑ). Η αποστολή του συνίσταται στο να ελέγχει εάν τα δικαιώματα και οι εγγυήσεις που προβλέπονται από τη Σύμβαση γίνονται σεβαστά από τα κράτη μέλη. Για να προχωρήσει σε αυτόν τον έλεγχο, πρέπει προηγουμένως να έχει υποβληθεί καταγγελία («προσφυγή») από κάποιον πολίτη ή ενίοτε από κράτος. Όταν το Δικαστήριο διαπιστώνει την ύπαρξη παραβίασης ενός ή περισσότερων δικαιωμάτων από κράτος μέλος, εκδίδει μία απόφαση. Αυτή η απόφαση έχει δεσμευτική ισχύ. Η εμπλεκόμενη χώρα υποχρεούται να την εκτελέσει. (ΕΔΔΑ-Ερωτήσεις και Απαντήσεις)

Η εν λόγω μεταφραστική εργασία αφορά την προσφυγή του Victor Rotaru κατά της Δημοκρατίας της Μολδαβίας λόγω άρνησης των εσωτερικών αρχών να ανανεώσουν το διαβατήριό του. Με την αιτιολογία μη εξόφλησης επιδικασμένου χρέους οι εσωτερικές αρχές απέρριψαν το αίτημα του για έκδοση διαβατηρίου. Στη συνέχεια, τα εσωτερικά δικαστήρια απέρριψαν το αίτημα του για έκδοση διαβατηρίου. Το ΕΔΔΑ έκρινε ότι η Δημοκρατία της Μολδαβίας υποχρεούται να καταβάλει στον προσφεύγοντα αποζημίωση για ηθική βλάβη μιας και, σύμφωνα με το ανώτατο δικαιοδοτικό όργανο, η προσφυγή κρίνεται παραδεκτή. (παραβίαση του άρθρου 2 του Πρωτοκόλλου υπ' αριθ.4 ΕΣΔΑ)

Συνεπώς, πρόκειται για ένα πρωτότυπο κείμενο, αμιγώς νομικό που για την απόδοση του οποίου κρίνεται απαραίτητη η χρήση πολλαπλών μεταφραστικών πόρων, άυλων και υλικών, καθώς και η διασαφήνιση νομικών όρων και διαδικασιών από έγκριτους νομικούς. Αξίζει να σημειωθεί ότι η χρήση παράλληλων κειμένων, και δη, αποφάσεων του ΕΔΔΑ στην γαλλική και στην ελληνική, διευκόλυναν τόσο τη μεταφραστική διαδικασία όσο και την απόδοση του δικανικού λόγου και συλλογισμού.

ΜΕΤΑΦΡΑΣΗ

ΕΥΡΩΠΑΙΚΟ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΟ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΩΝ ΤΟΥ ΑΝΘΡΩΠΟΥ

ΔΕΥΤΕΡΟ ΤΜΗΜΑ

ΥΠΟΘΕΣΗ ROTARU ΚΑΤΑ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑΣ ΤΗΣ ΜΟΛΔΑΒΙΑΣ

(Προσφυγή υπ' αριθ. 2676/12)

ΑΠΟΦΑΣΗ

άρθρο 2 παράγραφος 4 • Ελευθερία μετακίνησης • Άρνηση των εσωτερικών αρχών να ανανεώσουν στον προσφεύγοντα διαβατήριο λόγω της μη εκτέλεσης της δικαστικής απόφασης που τον υποχρεώνει να αποπληρώσει ένα χρέος σε έναν τρίτο • Αδυναμία εγκατάλειψης του εδάφους • Νομική βάση που έχει θεμελιωθεί αόριστα και στερείται απαραίτητης προστασίας έναντι της αυθαιρεσίας • Έλλειψη επαρκών διαδικαστικών εγγυήσεων για την αποτροπή του κινδύνου κατάχρησης εξουσίας από τις αρχές • Αυτοματοποιημένο μέτρο ισχύον χωρίς χρονικό περιορισμό και χωρίς αποτελεσματικό και περιοδικό έλεγχο • Μέτρο που λήφθηκε δώδεκα περίπου χρόνια μετά την καταδίκη του προσφεύγοντα και ελλείψει οποιασδήποτε διαδικασίας εκτέλεσης εκκρεμεί ενώπιον δικαστικού επιμελητή • Έλεγχος της αναλογικότητας των περιορισμών στο δικαίωμα στην ελευθερία μετακίνησης που απαιτείται ρητά από το Συνταγματικό Δικαστήριο • Απουσία ανάλυσης της ατομικής κατάστασης του προσφεύγοντα και του ζητήματος της αναλογικότητας της παρέμβασης από τα εσωτερικά δικαστήρια

ΣΤΡΑΣΒΟΥΡΓΟ

8 Δεκεμβρίου 2020

ΟΡΙΣΤΙΚΗ

08/03/2021

Η απόφαση αυτή κατέστη οριστική σύμφωνα με τα οριζόμενα από το άρθρο 44 παράγραφος 2 της Σύμβασης. Ενδέχεται να υποστεί τυπικές διορθώσεις.

Στην υπόθεση Rotaru κατά Δημοκρατίας της Μολδαβίας,

Το Ευρωπαϊκό Δικαστήριο Δικαιωμάτων του Ανθρώπου (Δεύτερο Τμήμα), συνεδριάζοντας σε Τμήμα αποτελούμενο από τους:

Jon Fridrik Kjølbro, *Πρόεδρο,*

Marko Bošnjak,

Aleš Pejchal,

Valeriu Grițco,

Branko Lubarda,

Carlo Ranzoni,

Saadet Yüksel, *Δικαστές,*

καθώς και από τον Stanley Naismith, *Γραμματέα του Τμήματος,*

Λαμβάνοντας υπόψη:

την προσφυγή (αριθ.26764/12) στρεφόμενη κατά της Δημοκρατίας της Μολδαβίας και της οποίας υπήκοος, ο κ. Victor Rotaru («ο προσφεύγων»), κατέθεσε ενώπιον του Δικαστηρίου δυνάμει του άρθρου 34 της Σύμβασης για την Προστασία των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου και των Θεμελιωδών Ελευθεριών («η Σύμβαση») στις 24 Απριλίου 2012,

την απόφαση να κοινοποιηθεί στην κυβέρνηση της Μολδαβίας («η Κυβέρνηση») η αιτίαση που ερείδεται στο άρθρο 2 του Πρωτοκόλλου υπ' αριθ. 4 και να κρίνει απαράδεκτη την προσφυγή κατά τα λοιπά,

τις παρατηρήσεις των μερών,

Αφού διασκέφθηκε σε δικαστικό συμβούλιο στις 17 Νοεμβρίου 2020,

Εκδίδει την ακόλουθη απόφαση, η οποία υιοθετήθηκε την ανωτέρω ημερομηνία:

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

1. Η προσφυγή αφορά την άρνηση των εσωτερικών αρχών να ανανεώσουν το διαβατήριο του προσφεύγοντα λόγω της μη εκτέλεσης της δικαστικής απόφασης που τον υποχρεώνει να αποπληρώσει ένα χρέος σε έναν τρίτο. Συγκεκριμένα, εγείρει ερωτήματα σχετικά με την ποιότητα του νόμου στην οποία βασίστηκε η φερόμενη παρέμβαση στο δικαίωμα στην ελευθερία μετακίνησης του ενδιαφερόμενου.

ΩΣ ΠΡΟΣ ΤΑ ΠΡΑΓΜΑΤΙΚΑ ΠΕΡΙΣΤΑΤΙΚΑ

2. Ο προσφεύγων κατοικεί στο Κισινάου. Εκπροσωπήθηκε από τον κύριο I. Cerga, δικηγόρο.
3. Η Κυβέρνηση εκπροσωπήθηκε από τον εντεταλμένο αντιπρόσωπο της, τον κύριο L. Apostol.
4. Με απόφαση της 11ης Ιουνίου 1998, το Δικαστήριο Botanica (στο Κισινάου) διέταξε τον προσφεύγοντα να πληρώσει στην τράπεζα E. 77.908,51 Μολδαβικά λεί (περίπου 16.450 αμερικανικά δολάρια με τη συναλλαγματική ισοτιμία που ισχύει την εν λόγω περίοδο) λόγω ανεξόφλητου χρέους και κυρώσεων καθυστέρησης σύμφωνα με μία εκκρεμή πίστωση και ποινές λόγω καθυστέρησης. Η εν λόγω απόφαση απέκτησε ισχύ δεδικασμένου.
5. Το 2004 ο προσφεύγων μετακόμισε με την οικογένειά του στη Ρουμανία.
6. Με επιστολή της 2ας Απριλίου 2007, η Τράπεζα E. κάλεσε την υπηρεσία Αστικής Κατάστασης να αρνηθεί οποιοδήποτε ενδεχόμενο αίτημα του προσφεύγοντα σχετικά με την έκδοση ταξιδιωτικών εγγράφων.
7. Στις 22 Απριλίου 2009, το αρμόδιο γραφείο εκτέλεσης δικαστικών αποφάσεων ενημέρωσε την Τράπεζα E. ότι δεν εκκρεμούσαν διαδικασίες εκτέλεσης κατά του προσφεύγοντα.
8. Στις 14 Ιανουαρίου 2010, ο προσφεύγων, με την επιστροφή του στη Μολδαβία, ζήτησε την ανανέωση του διαβατηρίου του.
9. Στις 6 Απριλίου 2010, η υπηρεσία Αστικής Κατάστασης απέρριψε την αίτηση με την αιτιολογία ότι το χρέος προς την τράπεζα E. δεν είχε αποπληρωθεί. Στήριξε την απόφαση της στο άρθρο 8 περ. ζ του Νόμου 269 για την είσοδο και έξοδο από τη Δημοκρατία της Μολδαβίας («Νόμος 269») (βλ. παράγραφο 16 παρακάτω).

10. Στις 19 Απριλίου 2010, ο προσφεύγων αμφισβήτησε αυτή την άρνηση ενώπιον του δικαστηρίου. Κατήγγειλε την παράνομη παρέμβαση στο δικαίωμά του στην ελευθερία μετακίνησης. Υποστήριξε ότι η νομική προθεσμία των τριών ετών για την αίτηση εκτέλεσης της απόφασης της 11ης Ιουνίου 1998 είχε λήξει στην παρούσα υπόθεση. Υποστήριξε, συνεπώς, ότι η υπηρεσία Αστικής Κατάστασης δεν είχε το δικαίωμα να αποδεχθεί το αίτημα της Τράπεζας Ε. την 2η Απριλίου 2007 (βλ. παράγραφο 6 ανωτέρω).

11. Την 1η Σεπτεμβρίου 2010, η Τράπεζα Ε. ζήτησε από ένα δικαστικό επιμελητή να εκτελέσει την απόφαση της 11ης Ιουνίου 1998. Στις 18 Σεπτεμβρίου 2010, ο δικαστικός επιμελητής απαγόρευσε στην υπηρεσία Αστικής Κατάστασης να εκδώσει διαβατήριο στον προσφεύγοντα.

12. Στις 11 Μαρτίου 2011, το Εφετείο του Κισινάου απέρριψε την έφεση του προσφεύγοντα ως αβάσιμη. Το Εφετείο θεώρησε ότι η άρνηση έκδοσης διαβατηρίου στον ενδιαφερόμενο ήταν νόμιμη, όπως προβλέπεται στο άρθρο 8 περ. ζ του νόμου υπ' αριθ. 269, και ότι η άρνηση αυτή ήταν πλήρως αιτιολογημένη λόγω της μη αποπληρωμής του χρέους που καθορίστηκε από την απόφαση της 11ης Ιουνίου 1998.

13. Στις 19 Μαρτίου 2011, ο προσφεύγων άσκησε ένδικο μέσο. Πρόσθεσε ένα συμπληρωματικό επιχείρημα σύμφωνα με το οποίο, δυνάμει του ισχύοντος δικαίου, μόνο δικαστικός επιμελητής θα μπορούσε να είχε απαγορεύσει την έκδοση του διαβατηρίου. Διευκρίνισε ότι, όταν είχε ζητήσει την ανανέωση του διαβατηρίου του, δεν υπήρχε απαγόρευση από δικαστικό επιμελητή και ότι η απόφαση της 18ης Σεπτεμβρίου 2010 (βλ. παράγραφο 11 ανωτέρω) ήταν πολύ μεταγενέστερη από την αίτηση ανανέωσης του διαβατηρίου του. Τέλος, ισχυρίστηκε ότι, λόγω του επίμαχου μέτρου, δεν μπορούσε πλέον να επιστρέψει στον τόπο κατοικίας του στη Ρουμανία και να επανασυνδεθεί με την οικογένειά του και ότι είχε επίσης, χάσει τη δουλειά του εκεί.

14. Με απόφαση της 23ης Νοεμβρίου 2011, το Ανώτατο Δικαστήριο απέρριψε την προσφυγή και επιβεβαίωσε την απόφαση του πρωτοβάθμιου δικαστηρίου.

ΤΟ ΕΦΑΡΜΟΣΤΕΟ ΕΣΩΤΕΡΙΚΟ ΔΙΚΑΙΟ ΚΑΙ Η ΠΡΑΚΤΙΚΗ

15. Οι σχετικές διατάξεις, σε αυτήν την περίπτωση, του Κώδικα της Αναγκαστικής Εκτέλεσης της 24ης Δεκεμβρίου 2004, όπως ίσχυε κατά τον χρόνο των πραγματικών περιστατικών, είχαν ως εξής:

«Άρθρο 18. Οι προθεσμίες για την υποβολή εκτελεστικών εγγράφων με σκοπό την εκτέλεση τους

1.Προκειμένου να εκτελεστεί η απόφαση του δικαστηρίου μπορεί να παραδοθεί [σε δικαστικό επιμελητή] εντός προθεσμίας τριών ετών από τότε που έχει ισχύ δεδικασμένου (...).

(...)

Άρθρο 20. Η επαναφορά των πραγμάτων στην πρότερη κατάσταση

1.Ο πιστωτής που απώλεσε την προθεσμία να εμφανίσει τον εκτελεστό τίτλο προκειμένου αυτός να εκτελεστεί δικαιούται να ζητήσει την επαναφορά των πραγμάτων στην πρότερη κατάσταση από το δικαστήριο.

(...)

Άρθρο 54. Η κίνηση της διαδικασίας εκτέλεσης

1.Η διαδικασία εκτέλεσης κινείται κατόπιν αιτήματος του πιστωτή ή του δικαστηρίου(...).

(...)

Άρθρο 57. Τα μέτρα που εγγυώνται την εκτέλεση του εκτελεστικού έγγραφου

1.Για να εξασφαλίσει την εκτέλεση των εκτελεστικών εγγράφων, (...), ο δικαστικός επιμελητής μπορεί:

(...)

γ) να απαγορεύσει σε τρίτους (...) να εκπληρώσουν [ορισμένες] υποχρεώσεις του οφειλέτη. »

16. Το άρθρο 8 του νόμου υπ' αριθ. 296 της 9ης Νοεμβρίου 1994 για την είσοδο και έξοδο από τη Δημοκρατία της Μολδαβίας («ο νόμος υπ' αριθ.296»), στα σχετικά χωρία στην παρούσα υπόθεση και όπως ίσχυε κατά των χρόνων των πραγματικών περιστατικών, είχε ως εξής:

«Η έκδοση του διαβατηρίου και του ταξιδιωτικού εγγράφου ή η παράταση της διάρκειας ισχύος τους απορρίπτονται εάν ο προσφεύγων:

(...)

ζ) έχει κληρονομικές υποχρεώσεις έναντι του κράτους, φυσικών και νομικών προσώπων, που καθορίζονται με δικαστική απόφαση. »

17. Η Απόφαση του Συνταγματικού Δικαστηρίου υπ' αριθ.7 της 15ης Απριλίου 2011 με την οποία κηρύσσεται συνταγματικό το άρθρο 8 περ. ζ του νόμου αριθ.269, στα σχετικά χωρία στην παρούσα υπόθεση, έχουν ως εξής:

« (...)

Το Δικαστήριο επισημαίνει ότι οποιοσδήποτε περιορισμός του δικαιώματος στην ελευθερία μετακίνησης, που εκδηλώνεται είτε με την άρνηση έκδοσης ταξιδιωτικού εγγράφου απαραίτητου για την άσκηση αυτού του δικαιώματος, είτε με την απαγόρευση εξόδου από το έδαφος, πρέπει να συνάδει με ορισμένες απαιτήσεις ουσιαστικής και διαδικαστικής τάξης που μπορούν να εγγυηθούν την αναλογικότητά του με τον επιδιωκόμενο στόχο.

(...)

Η κατοχή του διαβατηρίου και του ταξιδιωτικού εγγράφου αποτελεί προϋπόθεση για να μπορεί το άτομο να εγκαταλείψει τη χώρα. Η άρνηση έκδοσής τους πρέπει να είναι αιτιολογημένη και να υπόκειται στην αρχή της αναλογικότητας.

(...), το περιοριστικό μέτρο πρέπει να προβλέπεται ρητά από το νόμο (...) και πρέπει να εφαρμόζεται μόνο μετά τη λήξη της περιόδου εκούσιας εκτέλεσης του εκτελεστού τίτλου και μετά την έγκριση εύλογων μέτρων για την είσπραξη του χρέους με άλλα μέσα, έτσι ώστε ο περιορισμός να είναι η έσχατη λύση για να επηρεάσει τη συμπεριφορά(...) των οφειλετών (...). »

ΩΣ ΠΡΟΣ ΤΟ ΔΙΚΑΙΟ

I. ΣΧΕΤΙΚΑ ΜΕ ΤΗΝ ΕΠΙΚΑΛΟΥΜΕΝΗ ΠΑΡΑΒΙΑΣΗ ΤΟΥ ΑΡΘΡΟΥ 2 ΤΟΥ ΠΡΩΤΟΚΟΛΛΟΥ ΥΠ' ΑΡΙΘ.4 ΤΗΣ ΣΥΜΒΑΣΗΣ

18. Επικαλούμενος το άρθρο 2 του Πρωτόκολλου υπ' αριθ. 4 της Σύμβασης, ο προσφεύγων παραπονείται για παράνομη και δυσανάλογη προσβολή της ελευθερίας μετακίνησης του. Η εν λόγω διάταξη, στα σχετικά χωρία στην παρούσα υπόθεση, έχουν ως εξής:

«(...)

2. Οποιοδήποτε πρόσωπο είναι ελεύθερο να εγκαταλείψει οποιαδήποτε χώρα, συμπεριλαμβανομένης της δικής του.

3. Η άσκηση αυτών των δικαιωμάτων δεν μπορεί να υπόκειται σε περιορισμούς άλλους από εκείνους που, σύμφωνα με το νόμο, συνιστούν αναγκαία μέτρα, σε μια δημοκρατική κοινωνία, για την εθνική ασφάλεια, τη δημόσια ασφάλεια και τη διασφάλιση της δημόσιας τάξης, την πρόληψη ποινικών παραβάσεων, την προστασία της υγείας ή της ηθικής, ή την προστασία των δικαιωμάτων και ελευθεριών άλλων προσώπων.

(...) »

A. Επί του παραδεκτού

19. Διαπιστώνοντας ότι η εν λόγω αιτίαση δεν είναι προδήλως αβάσιμη ή απαράδεκτη για άλλο λόγο που αναφέρεται στο άρθρο 35 της Σύμβασης, το Δικαστήριο την κρίνει παραδεκτή.

B. Επί της ουσίας

20. Ο προσφεύγων υπογραμμίζει το γεγονός ότι η άρνηση των αρχών να του εκδώσουν διαβατήριο για χρέη έλαβε χώρα χωρίς να τηρηθεί οποιαδήποτε διαδικασία εκτέλεσης και κατόπιν παρέλευσης πλέον δέκα χρόνια από την απόφαση που του επέτρεψε να αποπληρώσει αυτό το χρέος. Διατείνεται ότι υπήρξε παρέμβαση στο δικαίωμά του στην ελευθερία μετακίνησης η οποία δεν ήταν ούτε νόμιμη ούτε αναλογική. Υποστηρίζει επίσης ότι, λόγω του επίμαχου μέτρου, δεν μπορούσε πλέον να επιστρέψει στο τόπο διαμονής του στη Ρουμανία, ότι έχασε τη δουλειά του στη χώρα αυτή και ότι δεν έχει τη δυνατότητα αποπληρωμής του χρέους παραμένοντας στη Μολδαβία.

21. Η Κυβέρνηση επισημαίνει ότι δεν απαγορεύτηκε στον προσφεύγοντα να εγκαταλείψει το έδαφος της Μολδαβίας. Ως προς αυτό, υποστηρίζει ότι, δεδομένου του γεγονότος ότι ο προσφεύγων διέμενε στη Ρουμανία, μπορεί να υποτεθεί ότι κατείχε ένα ρουμανικό διαβατήριο που θα του επέτρεπε να μετακινηθεί ελεύθερα. Από την άλλη πλευρά, η Κυβέρνηση υποστηρίζει ότι η άρνηση των αρχών της Μολδαβίας να εκδώσουν διαβατήριο στον προσφεύγοντα ήταν νόμιμη και ανάλογη προς τον επιδιωκόμενο στόχο, δηλαδή την είσπραξη του χρέους.

22. Δεδομένου ότι η Κυβέρνηση φαίνεται να αμφισβητεί ότι υπήρξε παρέμβαση στην παρούσα υπόθεση, υπό την έννοια του άρθρου 2 του Πρωτοκόλλου υπ' αριθ. 4 της Σύμβασης, το Δικαστήριο σημειώνει ότι δεν αποδείχθηκε ότι ο προσφεύγων είχε άλλη υπηκοότητα από τη Μολδαβική. Ούτε προκύπτει από τα στοιχεία που διαθέτει το Δικαστήριο ότι, μετά την άρνηση των αρχών να ανανεώσουν το διαβατήριό του, ο ενδιαφερόμενος μπόρεσε πράγματι να εγκαταλείψει το έδαφος της Δημοκρατίας της Μολδαβίας. Κατά συνέπεια, και λαμβανομένης υπόψη της πάγιας νομολογίας του επί του θέματος, μπορεί μόνο να καταλήξει στο συμπέρασμα ότι το επίμαχο μέτρο ισοδυναμεί με παρέμβαση στην άσκηση του δικαιώματος εγκατάλειψης του εδάφους του προσφεύγοντα (*Baumann κατά. Γαλλίας*, αριθ.33592/96, παράγραφος 62, CEDH

2001-V (αποσπάσματα), *Ignatov κατά. Βουλγαρίας* 50/02, παράγραφος 33, 2 Ιουλίου 2009 και *Kerimli κατά Αζερμπαϊτζάν*, αριθ. 3967/09, παράγραφος 47, 16 Ιουλίου 2015). Τέτοιου είδους παρεμβάσεις παραβιάζουν το άρθρο 2 του Πρωτοκόλλου υπ' αριθ. 4 της Σύμβασης, εκτός εάν πληροί τις προϋποθέσεις της παραγράφου 3 της παρούσας διάταξης, δηλαδή εάν «προβλέπεται από τον νόμο», επιδιώκει έναν ή περισσότερους νόμιμους σκοπούς και είναι «απαραίτητος», «σε μια δημοκρατική κοινωνία», για την επίτευξη αυτού ή αυτών των στόχων.

23. Το Δικαστήριο υπενθυμίζει εξ αρχής ότι το κράτος δικαίου, μια από τις θεμελιώδεις αρχές κάθε δημοκρατικής κοινωνίας, είναι μια έννοια εγγενής σε όλα τα άρθρα της Σύμβασης (βλ. μεταξύ πολλών άλλων, *Lekić κατά Σλοβενίας* [GC], αριθ.36480/07 , παράγραφος 94 στο τέλος , 11 Δεκεμβρίου 2018).

24. Αναφέρεται επίσης, στη πάγια νομολογία του σχετικά με την ερμηνεία των λέξεων «που προβλέπεται από το νόμο» και τις ποιοτικές απαιτήσεις προσβασιμότητας και προβλεψιμότητας τις οποίες πρέπει να πληροί η εσωτερική νομοθεσία (βλ. σε σχέση με το πεδίο του άρθρου 2 του Πρωτοκόλλου υπ' αριθ. 4, *Olivieira κατά Ολλανδίας*, αριθ. 33129/96, παράγραφοι 47 και 52, CEDH 2002 IV και *De Tommaso κατά. Ιταλίας* [GC], αριθ. 43395/09 , παράγραφοι 106-109, 23 Φεβρουαρίου 2017). Ειδικότερα, το Δικαστήριο επαναλαμβάνει ότι μία ρύθμιση είναι «προβλέψιμη» όταν προσφέρει μια συγκεκριμένη εγγύηση κατά των αυθαίρετων επιθέσεων της δημόσιας εξουσίας. Ένας νόμος που παρέχει διακριτική ευχέρεια πρέπει να καθορίζει το πεδίο εφαρμογής του, αν και οι λεπτομέρειες των ρυθμίσεων και των διαδικασιών, που πρέπει να τηρούνται, δεν χρειάζεται να περιλαμβάνονται στην ίδια την νομοθεσία. (*Khlyustov κατά Ρωσίας*, αριθ. 28975/05, παράγραφος 70, 11 Ιουλίου 2013 και *DeTommaso*, προαναφερθείσα, παράγραφος 109). Προκειμένου να είναι συμβατό με το κράτος δικαίου και για την προστασία έναντι της αυθαιρεσίας, το εφαρμοστέο δίκαιο πρέπει να προσφέρει ελάχιστες διαδικαστικές εγγυήσεις, ανάλογες με τη σημασία του διακυβευόμενου δικαιώματος (βλ. για παράδειγμα, στο πεδίο του άρθρου 10 της Σύμβασης, *Sanoma Uitgevers BV κατά Ολλανδίας* [GC], αριθ. 38224/03, παράγραφοι 82 και 88, 14 Σεπτεμβρίου 2010, και, στο πεδίο του άρθρου 1 του Πρωτοκόλλου υπ' αριθ. 1, *Vistiņš και Perepjolkins κατά Λετονίας* [GC], αριθ. 71243/01, παράγραφοι 96 και 97 στο τέλος, 25 Οκτωβρίου 2012).

25. Το Δικαστήριο είχε ήδη την ευκαιρία να επιβεβαιώσει ότι η παρέμβαση της εκτελεστικής εξουσίας στα δικαιώματα που εγγυάται το άρθρο 2 του Πρωτοκόλλου υπ' αριθ. 4 πρέπει να υπόκειται σε αποτελεσματικό έλεγχο, τον οποίο κανονικά θα πρέπει να διασφαλίζει, τουλάχιστον ως έσχατη λύση η δικαστική εξουσία, επειδή προσφέρει τις καλύτερες εγγυήσεις ανεξαρτησίας,

αμεροληψίας και δίκαιης δίκης (*Sissanis κατά Ρουμανίας*, αριθ. 23468/02, παράγραφος 70, 25 Ιανουάριος 2007 και *Sarkizon και άλλοι κατά Βουλγαρίας*, αριθ. 37981/06 και 3 ακόμη, § 69, 17 Απριλίου 2012). Ο εν λόγω έλεγχος πρέπει να αφορά τόσο τη νομιμότητα (*Mursaliyev και άλλοι κατά Αζερμπαϊτζάν*, αριθ. 66650/13 και 10 ακόμη, παράγραφος 34, 13 Δεκεμβρίου 2018) όσο και την αναλογικότητα του επίμαχου μέτρου (βλ. για παράδειγμα, *Riener κατά Βουλγαρίας*, αριθ. 46343/99, παράγραφος 126, 23 Μαΐου 2006, *Gochev κατά Βουλγαρίας*, αριθ. 34383/03, παράγραφος 50 στο τέλος, 26 Νοεμβρίου 2009 και *Gochev κατά Ρουμανίας*, αριθ. 52942/09, παράγραφοι 92-93, 1 Μαρτίου 2016 και η σύγκριση με το πεδίο του άρθρου 8 της Σύμβασης, *Heino κατά Φινλανδίας*, αριθ. 56720/09, παράγραφος 45, 15 Φεβρουαρίου 2011 και *DELTA PEKÁRNY a.s. κατά Τσέχικης Δημοκρατίας*, αριθ. 97/11, παράγραφος 87, 2 Οκτωβρίου 2014). Επιπλέον, οι εσωτερικές αρχές δεν μπορούν να παρατείνουν επί μακρόν τα μέτρα που περιορίζουν την ελευθερία μετακίνησης ενός ατόμου για μεγάλο χρονικό διάστημα χωρίς να εξετάζουν περιοδικά εάν είναι δικαιολογημένα (βλ. για παράδειγμα, *Reiner*, προαναφερθείσα, παράγραφος 124 και *Kerimli*, προαναφερθείσα, παράγραφος 56)

26. Εν προκειμένω, το Δικαστήριο σημειώνει ότι οι αρχές θεμελίωσαν το επίμαχο μέτρο στο άρθρο 8 περ. ζ του νόμου υπ' αριθ. 269 (βλ. παράγραφο 16 ανωτέρω), το οποίο τους επέτρεψε να αρνηθούν την έκδοση διαβατηρίου σε περίπτωση ανεξόφλητου χρέους, όπως κρίθηκε με δικαστική απόφαση. Σημειώνει ότι δεν υπάρχει αντιδικία μεταξύ των μερών ως προς τον όρο της προσβασιμότητας της εν λόγω νομικής βάσης.

27. Όσον αφορά την προβλεψιμότητα του εσωτερικού νόμου και τη συμβατότητά του με το κράτος δικαίου, το Δικαστήριο παρατηρεί ότι η προαναφερθείσα διάταξη συντάχθηκε με συνοπτικό και πολύ γενικό τρόπο. Πράγματι, η διάταξη αυτή δεν διευκρίνιζε ούτε τη διαδικασία που πρέπει να ακολουθείται από την υπηρεσία Αστικής Κατάστασης, ιδίως όσον αφορά στο ποιος θα μπορούσε να ζητήσει ή να επιβάλλει απαγόρευση έκδοσης διαβατηρίου ούτε εάν η εν λόγω υπηρεσία διέθετε περιθώριο επιλογής ως προς την αξιολόγηση της αναγκαιότητας και της διάρκειας ενός τέτοιου μέτρου. Η εν λόγω διάταξη δεν ανέφερε επίσης, σε ποια κατάσταση θα μπορούσε να αρθεί αυτή η απαγόρευση.

28. Το Δικαστήριο σημειώνει ότι, στη παρούσα υπόθεση, η υπηρεσία Αστικής Κατάστασης αρνήθηκε να εκδώσει το διαβατήριο στον προσφεύγοντα κατόπιν απλού αιτήματος του πιστωτή και αφού θεώρησε ότι πληρούσε τη μόνη προϋπόθεση που επιβάλλει το άρθρο 8 περ. ζ του νόμου υπ' αριθ. 269, δηλαδή τη μη αποπληρωμή του χρέους από τον προσφεύγοντα. Η διάρκεια της απαγόρευσης έκδοσης διαβατηρίου δεν προσδιορίστηκε και δεν φάνηκε ότι σε αυτό το στάδιο

διεξήχθη κανένας έλεγχος της αναλογικότητας του μέτρου. Υπό τις συνθήκες αυτές, το Δικαστήριο κατέληξε στο συμπέρασμα ότι η απόρριψη του αιτήματος του προσφεύγοντα από τη διοικητική αρχή αποτελεί ένα αυτοματοποιημένο μέτρο, το οποίο επιπλέον είναι αορίστου χρόνου. Εν προκειμένω, υπενθυμίζει ότι η αυτόματη απαγόρευση ταξιδιού είναι αντίθετη προς τις υποχρεώσεις που βαρύνουν τις αρχές κατά την έννοια του άρθρου 2 του Πρωτοκόλλου υπ' αριθ. 4 (*Riener*, προαναφερθείσα, παράγραφος 128).

29. Υπό τις συνθήκες αυτές, το Δικαστήριο πρέπει να εξακριβώσει αν, υπό τις συγκεκριμένες περιστάσεις της εν λόγω υπόθεσης, υπήρξε αποτελεσματικός δικαστικός έλεγχος της νομιμότητας και της αναλογικότητας του επίμαχου μέτρου. Ο έλεγχος αυτός ήταν ακόμη πιο απαραίτητος, δεδομένου ότι το μέτρο αυτό εγκρίθηκε περίπου δώδεκα χρόνια μετά την έκδοση της απόφασης με την οποία διατάχθηκε ο προσφεύγων να εξοφλήσει το χρέος και ελλείψει οποιασδήποτε εκκρεμούς διαδικασίας εκτέλεσης ενώπιον δικαστικού επιμελητή. Επιπλέον, απαιτείται ρητά από το Συνταγματικό Δικαστήριο έλεγχος αναλογικότητας για τυχόν περιορισμό του δικαιώματος στην ελευθερία μετακίνησης (βλ. παράγραφο 17 ανωτέρω), του οποίου η αντίστοιχη απόφαση εκδόθηκε όταν η παρούσα υπόθεση εκκρεμούσε ακόμα ενώπιον του Ανώτατου Δικαστηρίου.

30. Επί του σημείου αυτού, το Δικαστήριο σημειώνει ότι τα εσωτερικά δικαστήρια αρκέστηκαν στην επικύρωση του επίμαχου μέτρου επειδή ήταν σύμφωνο με το άρθρο 8 περ. ζ του νόμου 269. Ωστόσο, ουδόλως εξέτασαν εάν η άρνηση έκδοσης διαβατηρίου ήταν συμβατή με τις διατάξεις που αφορούν την εκτέλεση δικαστικών αποφάσεων, ιδίως εκείνες που ορίζαν σε τρία χρόνια την αποσβεστική προθεσμία για την υποβολή του εκτελεστικού τίτλου. (βλ. παράγραφος 15 ανωτέρω). Το Δικαστήριο αναγνωρίζει το γεγονός ότι κινήθηκε διαδικασία εκτέλεσης από δικαστικό επιμελητή κατόπιν αιτήματος του πιστωτή (βλ. παράγραφος 11 ανωτέρω). Παρατηρεί, ωστόσο, ότι αυτό πράγματι συνέβη μετά την άρνηση της διοίκησης να ανανεώσει το διαβατήριο του προσφεύγοντα και ότι το ζήτημα της συμβατότητας αυτού του μέτρου με τις διατάξεις του Εκτελεστικού Κώδικα παρέμεινε άλυτο, τουλάχιστον όσον αφορά την προγενέστερη, περίοδο έναρξης, της διαδικασίας εκτέλεσης. Υπογραμμίζει επίσης ότι ο προσφεύγων πρόβαλε το επιχείρημα που άντλησε από τον αποκλεισμό του πιστωτή να επιδιώξει την εκτέλεση και ότι τα στοιχεία που διαθέτει το Δικαστήριο δεν υποδηλώνουν ότι υπήρχε οιοδήποτε νομικό εμπόδιο που αποτελούσε πρόσκομμα για τα εσωτερικά δικαστήρια να εξετάσουν αυτό το μέσο (σε σύγκριση με *Kerimli*, προαναφερθείσα, παράγραφος 52).

31. Εν πάση περιπτώσει, το Δικαστήριο παρατηρεί ότι τα εσωτερικά δικαστήρια δεν ανέλυσαν την ατομική κατάσταση του προσφεύγοντα και το ζήτημα της αναλογικότητας της παρέμβασης

(βλ. την υπενθύμιση των στοιχείων που πρέπει να ληφθούν υπόψη στη *Riener*, προαναφερθείσα, παράγραφοι 122-26 και *Khlyustov*, προαναφερθείσα, παράγραφος 91).

32. Όσον αφορά την υποχρέωση των αρχών να επανεξετάζουν τακτικά το μέτρο που περιορίζει την ελευθερία μετακίνησης του προσφεύγοντα, επισημαίνει ότι ο τελευταίος πιθανότατα υπόκειται ακόμα σε αυτό το μέτρο για αρκετά χρόνια. Διαπιστώνει ότι, μετά την επιβεβαίωση από τα εσωτερικά δικαστήρια της αρχικής άρνησης των αρχών να εκδώσουν το διαβατήριο, δεν υπήρξε επανεξέταση της αιτιολόγησης της απαγόρευσης ταξιδιού. Αυτό οφείλεται στο γεγονός ότι το εσωτερικό δίκαιο δεν προσφέρει αυτή τη δυνατότητα (σε σύγκριση με *Gochev*, προαναφερθείσα, παράγραφος 55 και *Kerimli*, προαναφερθείσα, παράγραφος 56).

33. Με βάση τις εν λόγω διαπιστώσεις, το Δικαστήριο εκτιμά ότι ο προσφεύγων κατέστη υποκείμενο αυτοματοποιημένου μέτρου, χωρίς περιορισμό της διάρκειας και απουσία αποτελεσματικού και περιοδικού ελέγχου (σε σύγκριση με *Sarkizon και άλλοι*, προαναφερθείσα, παράγραφος 67). Αυτά τα στοιχεία αρκούν για να καταλήξει στο συμπέρασμα ότι η εσωτερική νομοθεσία, όπως εφαρμόζεται στην παρούσα υπόθεση, δεν προσέφερε στον ενδιαφερόμενο τη δυνατότητα να επωφεληθεί από επαρκείς διαδικαστικές εγγυήσεις για την αποτροπή του κινδύνου κατάχρησης εξουσίας εκ μέρους των αρχών και ως εκ τούτου στερήθηκε της απαραίτητης προστασίας έναντι της αυθαιρεσίας που του παρείχε η αρχή του κράτους δικαίου σε μια δημοκρατική κοινωνία.

34. Υπό αυτές τις συνθήκες, το Δικαστήριο θεωρεί ότι η παρέμβαση στο δικαίωμα ελευθερίας μετακίνησης του προσφεύγοντα δεν «προβλέπεται από το νόμο». Αυτή η διαπίστωση καθιστά περιττή την εξέταση της τήρησης των άλλων απαιτήσεων που ορίζονται στο άρθρο 2 του Πρωτοκόλλου υπ' αριθ. 4 της Σύμβασης.

35. Κατά συνέπεια, υπήρξε παραβίαση αυτής της διάταξης.

II. ΕΠΙ ΤΗΣ ΕΦΑΡΜΟΓΗΣ ΤΟΥ ΑΡΘΡΟΥ 41 ΤΗΣ ΣΥΜΒΑΣΗΣ

36. Το άρθρο 41 της Σύμβασης ορίζει τα εξής:

«Εάν το Δικαστήριο κρίνει ότι υπήρξε παραβίαση της Σύμβασης ή των Πρωτοκόλλων της, και αν το εσωτερικό δίκαιο του Υψηλού Συμβαλλόμενου Μέρους δεν επιτρέπει παρά μόνο ατελή εξάλειψη των συνεπειών της παραβίασης αυτής, το Δικαστήριο χορηγεί, εφόσον είναι αναγκαίο, στο παθόντα δίκαιη ικανοποίηση.»

A. Ζημία

37. Ο προσφεύγων αξιώνει 10.000 ευρώ (EUR) για ηθική βλάβη που εκτιμά ότι έχει υποστεί.

38. Η Κυβέρνηση απαντά ότι το αιτούμενο ποσό είναι υπερβολικό.

39. Το Δικαστήριο παραδέχεται ότι ο προσφεύγων έχει υποστεί ζημία ως αποτέλεσμα της παραβίασης που διαπιστώθηκε παραπάνω. Κατά δικαίαν κρίση, επιδικάζει στον προσφεύγοντα 3.000 ευρώ (EUR), λόγω ηθικής βλάβης, πλέον ό,τι οφείλεται σε αυτό το ποσό νομιμοτόκως.

B. Τόκοι υπερημερίας

40. Το Δικαστήριο κρίνει προσηκόν να ευθυγραμμίσει το επιτόκιο των τόκων υπερημερίας με το επιτόκιο της διευκόλυνσης οριακής χρηματοδότησης της Ευρωπαϊκής Κεντρικής Τράπεζας, προσαυξημένο κατά τρεις εκατοστιαίες μονάδες.

ΓΙΑ ΤΟΥΣ ΛΟΓΟΥΣ ΑΥΤΟΥΣ, ΤΟ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΟ, ΟΜΟΦΩΝΑ,

1. *Κηρύσσει* την προσφυγή παραδεκτή.

2. *Αποφαίνεται* ότι υπήρξε παραβίαση του άρθρου 2 του Πρωτοκόλλου υπ' αριθ. 4 της Σύμβασης.

3. *Αποφαίνεται*

α) ότι το εναγόμενο Κράτος οφείλει να καταβάλει στον προσφεύγοντα, εντός τριών μηνών από την ημέρα κατά την οποία θα καταστεί οριστική σύμφωνα με το άρθρο 44 παράγραφος 2 της Σύμβασης, το ποσό των 3.000 ευρώ (EUR), για ηθική βλάβη, συν οποιοδήποτε οφειλόμενο ποσό ως φόρος το οποίο θα πρέπει να μετατραπεί στο νόμισμα του εναγόμενου Κράτους με την ισχύουσα ισοτιμία της ημερομηνίας της εξόφλησης.

β) ότι από την λήξη αυτής της προθεσμίας και μέχρι την καταβολή του, αυτό το ποσό θα προσαυξηθεί με απλούς τόκους υπολογιζόμενους με επιτόκιο ίσο με το επιτόκιο της διευκόλυνσης

οριακής χρηματοδότησης της Ευρωπαϊκής Κεντρικής Τράπεζας, το οποίο θα ισχύει κατά την εν λόγω περίοδο, προσαυξημένο κατά τρεις εκατοστιαίες μονάδες.

4. Απορρίπτει το επιπλέον αίτημα δίκαιης ικανοποίησης κατά τα λοιπά.

Συντάχθηκε στα γαλλικά και στην συνέχεια κοινοποιήθηκε εγγράφως στις 8 Απριλίου 2020, κατ'εφαρμογήν του άρθρου 77 παράγραφοι 2 και 3 του Κανονισμού.

Stanley Naismith

Γραμματέας

Jon Fridrik Kjølbro

Πρόεδρος

ΠΡΩΤΟΤΥΠΟ

COUR EUROPÉENNE DES DROITS DE L'HOMME

DEUXIÈME SECTION

AFFAIRE ROTARU c. RÉPUBLIQUE DE MOLDOVA

(Requête no 26764/12)

ARRÊT

Art 2 P4 • Liberté de circulation • Refus des autorités internes de renouveler le passeport du requérant en raison de la non-exécution de la décision de justice l'obligeant à rembourser une dette à un tiers • Impossibilité de quitter le territoire • Base légale rédigée d'une manière très générale et dépourvue de la protection nécessaire contre l'arbitraire • Absence de garanties procédurales suffisantes pour prévenir le risque d'abus de pouvoir de la part des autorités • Mesure de caractère automatique, sans limitation de durée et sans contrôle effectif et périodique • Mesure adoptée douze ans environ après la condamnation du requérant et en l'absence de toute procédure d'exécution pendant devant un huissier de justice • Contrôle de la proportionnalité des restrictions au droit à la liberté de circulation expressément exigé par la Cour constitutionnelle • Absence d'analyse de la situation individuelle du requérant et de la question de la proportionnalité de l'ingérence de la part des juridictions internes

STRASBOURG

8 décembre 2020

DÉFINITIF

08/03/2021

Cet arrêt est devenu définitif en vertu de l'article 44 § 2 de la Convention. Il peut subir des retouches de forme.

En l'affaire Rotaru c. République de Moldova,

La Cour européenne des droits de l'homme (deuxième section), siégeant en une Chambre composée de :

Jon Fridrik Kjølbro, *président*,

Marko Bošnjak,

Aleš Pejchal,

Valeriu Grițco,

Branko Lubarda,

Carlo Ranzoni,

Saadet Yüksel, *juges*,

et de Stanley Naismith, *greffier de section*,

Vu :

la requête (no 26764/12) dirigée contre la République de Moldova et dont un ressortissant de cet État, M. Victor Rotaru (« le requérant ») a saisi la Cour en vertu de l'article 34 de la Convention de sauvegarde des droits de l'homme et des libertés fondamentales (« la Convention ») le 24 avril 2012,

la décision de porter à la connaissance du gouvernement moldave (« le Gouvernement ») le grief tiré de l'article 2 du Protocole no 4 et de déclarer la requête irrecevable pour le surplus,

les observations des parties,

Après en avoir délibéré en chambre du conseil le 17 novembre 2020,

Rend l'arrêt que voici, adopté à cette date :

INTRODUCTION

1. La requête porte sur le refus des autorités internes de renouveler le passeport du requérant en raison de la non-exécution de la décision de justice l'obligeant à rembourser une dette à un tiers.

Elle soulève en particulier des questions relatives à la qualité de la loi ayant fondé l'ingérence alléguée dans le droit de l'intéressé à la liberté de circulation.

EN FAIT

2. Le requérant réside à Chişinău. Il est représenté par Me I. Cerga, avocat.
3. Le Gouvernement a été représenté par son agent, M. L. Apostol.
4. Par un jugement du 11 juin 1998, le tribunal de Botanica (Chişinău) ordonna au requérant de payer à la banque E. 77 908,51 lei moldaves (environ 16 450 dollars américains selon le taux de change en vigueur à l'époque) au titre d'un crédit non remboursé et des pénalités de retard. Ce jugement passa en force de chose jugée.
5. En 2004, le requérant partit s'installer avec sa famille en Roumanie.
6. Par une lettre du 2 avril 2007, la banque E. invita l'autorité d'état civil à refuser toute demande éventuelle du requérant concernant la délivrance d'un document de voyage.
7. Le 22 avril 2009, l'office d'exécution des décisions de justice compétent informa la banque E. qu'aucune procédure d'exécution à l'encontre du requérant n'était pendante.
8. Le 14 janvier 2010, le requérant, de retour en Moldova, demanda le renouvellement de son passeport.
9. Le 6 avril 2010, l'autorité d'état civil rejeta la demande au motif que la dette envers la banque E. n'était pas remboursée. Elle fondait sa décision sur l'article 8 g) de la loi no 269 sur l'entrée et la sortie de la République de Moldova (« la loi no 269 ») (paragraphe 16 ci-dessous).
10. Le 19 avril 2010, le requérant contesta ce refus devant un tribunal. Il dénonçait une ingérence illégale dans son droit à la liberté de circulation. Il soutenait que le délai légal de trois ans pour demander l'exécution du jugement du 11 juin 1998 était échu en l'espèce. Il arguait dès lors que l'autorité d'état civil n'était pas en droit d'accéder à la demande de la banque E. du 2 avril 2007 (paragraphe 6 ci-dessus).
11. Le 1er septembre 2010, la banque E. demanda à un huissier de justice l'exécution du jugement du 11 juin 1998. Le 18 septembre 2010, celui-ci interdit à l'autorité d'état civil de délivrer un passeport au requérant.

12. Le 11 mars 2011, la cour d'appel de Chişinău rejeta l'action du requérant comme mal fondée. Elle jugeait que le refus de délivrer un passeport à l'intéressé était légal, car prévu par l'article 8 g) de la loi no 269, et que ce refus était pleinement justifié en raison du non-remboursement de la dette fixée par le jugement du 11 juin 1998.

13. Le 19 mars 2011, le requérant forma un recours. Il ajoutait un argument supplémentaire selon lequel, en vertu du droit en vigueur, seulement un huissier de justice aurait pu interdire la délivrance du passeport. Il précisait que, au moment où il avait demandé le renouvellement de son passeport, il n'y avait aucune interdiction mise en place par un huissier de justice et que la décision du 18 septembre 2010 (paragraphe 11 ci-dessus) était bien ultérieure à sa demande de renouvellement de passeport. Il affirmait enfin que, en raison de la mesure contestée, il ne pouvait plus retourner sur son lieu de résidence en Roumanie et rejoindre sa famille, et qu'il avait également perdu son travail là-bas.

14. Par une décision du 23 novembre 2011, la Cour suprême de justice rejeta le recours et confirma l'arrêt de l'instance inférieure.

LE CADRE JURIDIQUE ET LA PRATIQUE INTERNES PERTINENTS

15. Les dispositions pertinentes en l'espèce du code de l'exécution du 24 décembre 2004, telles qu'en vigueur au moment des faits, étaient ainsi libellées :

« Article 18. Les délais de présentation des documents exécutoires en vue de leur exécution

1. Aux fins d'obtenir son exécution, la décision du tribunal peut être remise [à un huissier de justice] dans un délai de trois ans à partir de son passage en force de chose jugée (...).

(...)

Article 20. La levée de forclusion

1. Le créancier qui a omis le délai de présentation du document exécutoire en vue de son exécution peut être relevé de sa forclusion par le tribunal.

(...)

Article 54. La mise en mouvement de la procédure d'exécution

1. La procédure d'exécution est déclenchée à la demande du créancier ou du tribunal (...).

(...)

Article 57. Les mesures garantissant l'exécution du document exécutoire

1. Afin d'assurer l'exécution du document exécutoire, (...), l'huissier de justice peut :

(...)

c) interdire aux tiers (...) d'accomplir à l'égard du débiteur [certaines] obligations. »

16. L'article 8 de la loi no 269 du 9 novembre 1994 concernant l'entrée et la sortie de la République de Moldova (« la loi no 269 »), dans ses passages pertinents en l'espèce et tel qu'il était en vigueur à l'époque des faits, se lisait comme suit :

« La délivrance du passeport et du document de voyage ou la prolongation de leur délai de validité sont refusées si le demandeur :

(...)

g) a des obligations patrimoniales envers l'État, des personnes physiques et morales, établies par une décision de justice. »

17. La décision de la Cour constitutionnelle no 7 du 15 avril 2011 déclarant constitutionnel l'article 8 g) de la loi no 269, dans ses passages pertinents en l'espèce, est ainsi libellée :

« (...)

La Cour relève que toute limitation du droit à la libre circulation, manifestée soit par le refus de délivrer un document de voyage nécessaire pour l'exercice de ce droit, soit par l'interdiction de quitter le territoire, doit être conforme à certaines exigences d'ordre matériel et procédural, susceptibles de garantir sa proportionnalité avec le but poursuivi.

(...)

La possession du passeport et du document de voyage est une condition pour que la personne puisse sortir du pays. Le refus de les délivrer doit être motivé et subordonné au principe de la proportionnalité.

(...), la mesure restrictive doit être expressément prévue par la loi (...) et doit être appliquée seulement après l'expiration du délai d'exécution bénévole du titre exécutoire et après l'adoption de mesures raisonnables pour percevoir la créance par d'autres moyens, de sorte que la restriction soit le dernier recours afin d'influencer la conduite (...) des débiteurs (...). »

EN DROIT

I. SUR LA VIOLATION ALLÉGUÉE DE L'ARTICLE 2 DU PROTOCOLE NO 4 DE LA CONVENTION

18. Invoquant l'article 2 du Protocole no 4 à la Convention, le requérant se plaint d'une atteinte illégale et disproportionnée à sa liberté de circulation. Cette disposition, dans ses passages pertinents en l'espèce, est ainsi libellée :

« (...) »

2. Toute personne est libre de quitter n'importe quel pays, y compris le sien.

3. L'exercice de ces droits ne peut faire l'objet d'autres restrictions que celles qui, prévues par la loi, constituent des mesures nécessaires, dans une société démocratique, à la sécurité nationale, à la sûreté publique, au maintien de l'ordre public, à la prévention des infractions pénales, à la protection de la santé ou de la morale, ou à la protection des droits et libertés d'autrui.

(...) »

A. Sur la recevabilité

19. Constatant que ce grief n'est pas manifestement mal fondé ni irrecevable pour un autre motif visé à l'article 35 de la Convention, la Cour le déclare recevable.

B. Sur le fond

20. Le requérant met en exergue le fait que le refus des autorités de lui délivrer un passeport, pour dette, est survenu en dehors de toute procédure d'exécution et plus de dix ans après le jugement l'ayant condamné à rembourser cette dette. Il allègue qu'il y a eu ingérence dans son droit à la liberté de circulation qui n'était ni légale ni proportionnée. Il soutient également que, en raison de la mesure litigieuse, il ne pouvait plus regagner sa résidence en Roumanie, qu'il a perdu son travail dans ce pays et qu'il n'a pas la possibilité de rembourser la dette en restant en Moldova.

21. Le Gouvernement signale que le requérant n'a pas été interdit de quitter le territoire moldave. À ce sujet, il avance que, compte tenu du fait que le requérant avait résidé en Roumanie, l'on peut supposer que celui-ci détenait un passeport roumain qui lui aurait permis de circuler librement. D'autre part, le Gouvernement avance que le refus des autorités moldaves de délivrer un passeport au requérant était légal et proportionné au but poursuivi qui était celui de recouvrer la dette.

22. Dans la mesure où le Gouvernement semble contester qu'il y a eu ingérence en l'espèce au sens de l'article 2 du Protocole no 4 à la Convention, la Cour note qu'il n'a pas été prouvé que le requérant détenait une autre nationalité que celle moldave. Il ne ressort pas non plus des éléments dont elle dispose que, après le refus des autorités de lui renouveler le passeport, l'intéressé a pu effectivement quitter le territoire de la République de Moldova. Par conséquent et compte tenu de sa jurisprudence constante en la matière, elle ne peut que conclure que la mesure contestée s'analyse en une ingérence dans l'exercice par le requérant de son droit de quitter le pays (*Baumann c. France*, no 33592/96, § 62, CEDH 2001-V (extraits), *Ignatov c. Bulgarie*, no 50/02, § 33, 2 juillet 2009, et *Kerimli c. Azerbaïdjan*, no 3967/09, § 47, 16 juillet 2015). Pareille ingérence enfreint l'article 2 du Protocole no 4 à la Convention, sauf si elle satisfait aux conditions du paragraphe 3 de cette disposition, c'est-à-dire si elle est « prévue par la loi », poursuit un ou plusieurs buts légitimes et est « nécessaire », « dans une société démocratique », à la réalisation de ce ou ces buts.

23. La Cour rappelle d'emblée que la prééminence du droit, l'un des principes fondamentaux de toute société démocratique, est une notion inhérente à l'ensemble des articles de la Convention (voir, parmi beaucoup d'autres, *Lekić c. Slovénie* [GC], no 36480/07, § 94 *in fine*, 11 décembre 2018).

24. Elle renvoie également à sa jurisprudence constante relative à l'interprétation des mots « prévue par la loi » et aux exigences qualitatives d'accessibilité et de prévisibilité auxquelles doit répondre la législation interne (voir, sur le terrain de l'article 2 du Protocole no 4, *Oliveira c. Pays-Bas*, no 33129/96, §§ 47 et 52, CEDH 2002-IV, et *De Tommaso c. Italie* [GC], no 43395/09, §§ 106-109, 23 février 2017). La Cour redit en particulier qu'une norme est « prévisible » lorsqu'elle offre une certaine garantie contre des atteintes arbitraires de la puissance publique. Une loi conférant un pouvoir d'appréciation doit en fixer la portée, bien que le détail des normes et procédures à observer n'ait pas besoin de figurer dans la législation elle-même (*Khlyustov c. Russie*, no 28975/05, § 70, 11 juillet 2013, et *De Tommaso*, précité, § 109). Afin d'être compatible avec la prééminence du droit et de protéger contre l'arbitraire, la loi

applicable doit offrir des garanties procédurales minimales, en rapport avec l'importance du droit en jeu (voir, par exemple, sur le terrain de l'article 10 de la Convention, *Sanoma Uitgevers B.V. c. Pays-Bas* [GC], no 38224/03, §§ 82 et 88, 14 septembre 2010, et, sur le terrain de l'article 1 du Protocole no 1, *Vistiņš et Perepjolkins c. Lettonie* [GC], no 71243/01, §§ 96 et 97 *in fine*, 25 octobre 2012).

25. La Cour a déjà eu l'occasion d'affirmer qu'une ingérence de l'exécutif dans les droits garantis par l'article 2 du Protocole no 4 doit être soumise à un contrôle efficace que doit normalement assurer, au moins en dernier ressort, le pouvoir judiciaire, car il offre les meilleures garanties d'indépendance, d'impartialité et de procédure régulière (*Sissanis c. Roumanie*, no 23468/02, § 70, 25 janvier 2007, et *Sarkizov et autres c. Bulgarie*, no 37981/06 et 3 autres, § 69, 17 avril 2012). Ce contrôle doit porter tant sur la légalité (*Mursaliyev et autres c. Azerbaïdjan*, nos 66650/13 et 10 autres, § 34, 13 décembre 2018) que sur la proportionnalité de la mesure litigieuse (voir, par exemple, *Riener c. Bulgarie*, no 46343/99, § 126, 23 mai 2006, *Gochev c. Bulgarie*, no 34383/03, § 50 *in fine*, 26 novembre 2009, et *Popoviciu c. Roumanie*, no 52942/09, §§ 92-93, 1er mars 2016 ; et comparer avec, sur le terrain de l'article 8 de la Convention, *Heino c. Finlande*, no 56720/09, § 45, 15 février 2011, et *DELTA PEKÁRNY a.s. c. République tchèque*, no 97/11, § 87, 2 octobre 2014). De plus, les autorités internes ne peuvent prolonger longtemps des mesures restreignant la liberté de circulation d'une personne sans réexaminer périodiquement si celles-ci sont justifiées (voir, par exemple, *Riener*, précité, § 124, et *Kerimli*, précité, § 56)

26. En l'espèce, la Cour note que les autorités ont fondé la mesure litigieuse sur l'article 8 g) de la loi no 269 (paragraphe 16 ci-dessus), qui leur permettait de refuser la délivrance d'un passeport en cas de dette non remboursée, établie par une décision de justice. Elle constate qu'il n'y a aucune controverse entre les parties quant à la condition d'accessibilité de cette base légale.

27. Pour ce qui est de la prévisibilité de la loi interne et de sa compatibilité avec la prééminence du droit, la Cour observe que la disposition précitée était rédigée d'une manière concise et très générale. En effet, celle-ci ne précisait ni la procédure à suivre par l'autorité d'état civil, notamment pour ce qui était des sujets qui pouvaient demander ou imposer une interdiction de délivrance de passeport, ni si cette autorité disposait d'une marge de manœuvre quant à l'appréciation de la nécessité et de la durée d'une telle mesure. La disposition en question n'indiquait pas non plus dans quelle situation cette interdiction pouvait être levée.

28. Dans le cas présent, la Cour note que l'autorité d'état civil a refusé de délivrer le passeport au requérant sur simple demande du créancier et après avoir considéré que la seule condition imposée

par l'article 8 g) de la loi no 269 était remplie, à savoir le non-remboursement de la dette par le requérant. La durée de l'interdiction d'obtenir un passeport n'a pas été précisée et il n'apparaît pas qu'un quelconque contrôle sur la proportionnalité de la mesure ait été effectué à cette étape-là. Dans ces conditions, la Cour conclut que le refus opposé au requérant par l'autorité administrative s'apparente à une mesure automatique, qui plus est d'une durée indéterminée. À ce sujet, elle rappelle qu'une interdiction automatique de voyager est contraire aux obligations pesant sur les autorités au sens de l'article 2 du Protocole no 4 (*Riener*, précité, § 128).

29. Cela étant, la Cour doit rechercher si, dans les circonstances particulières de l'affaire en cause, il y a eu un contrôle judiciaire effectif sur la légalité et la proportionnalité de la mesure litigieuse. Un tel contrôle était d'autant plus nécessaire que cette mesure a été adoptée douze ans environ après le prononcé du jugement ayant condamné le requérant à rembourser la dette et en l'absence de toute procédure d'exécution pendante devant un huissier de justice. De plus, un contrôle de proportionnalité pour toute restriction du droit à la liberté de circulation était expressément exigé par la Cour constitutionnelle (paragraphe 17 ci-dessus), dont la décision correspondante a été prononcée au moment où la présente affaire était encore sur le rôle de la Cour suprême de justice.

30. Sur ce point, la Cour relève que les tribunaux internes se sont contentés de valider la mesure litigieuse comme étant conforme à l'article 8 g) de la loi no 269. Cependant, ceux-ci ne se sont nullement penchés sur la question de savoir si le refus de délivrer un passeport se conciliait avec les dispositions relatives à l'exécution des décisions de justice, notamment celles fixant à trois ans le délai de forclusion pour présenter le titre exécutoire (paragraphe 15 ci-dessus). La Cour ne perd pas de vue qu'une procédure d'exécution avait été déclenchée par un huissier de justice à la demande du créancier (paragraphe 11 ci-dessus). Elle observe toutefois que cela est bel et bien survenu après le refus de l'administration de renouveler le passeport du requérant et que la question de la compatibilité de cette mesure avec les dispositions du code de l'exécution restait entière, au moins pour ce qui était de la période précédant la mise en mouvement de la procédure d'exécution. Elle souligne également que le requérant a soulevé l'argument tiré de la forclusion du créancier à demander l'exécution et que les éléments dont elle dispose n'indiquent pas qu'il y avait un quelconque obstacle juridique empêchant les tribunaux nationaux d'examiner ce moyen (comparer avec *Kerimli*, précité, § 52).

31. En tout état de cause, la Cour fait remarquer que les juridictions internes n'ont pas analysé la situation individuelle du requérant et la question de la proportionnalité de l'ingérence (voir le

rappel des éléments à prendre en compte dans *Riener*, précité, §§ 122-26, et *Khlyustov*, précité, § 91).

32. Quant à l'obligation des autorités de réexaminer régulièrement la mesure restreignant la liberté de circulation du requérant, elle note que ce dernier est vraisemblablement resté sous le coup de cette mesure durant plusieurs années. Elle constate que, après la confirmation par les tribunaux internes du refus initial des autorités de délivrer le passeport, il n'y a eu aucun réexamen de la justification de l'interdiction de voyager. Cela est dû au fait que le droit interne n'en offrait pas la possibilité (comparer avec *Gochev*, précité, § 55 et *Kerimli*, précité, § 56).

33. Eu égard à ces considérations, la Cour juge que le requérant a été soumis à une mesure de caractère automatique, sans limitation de durée et en l'absence d'un contrôle effectif et périodique (comparer avec *Sarkizov et autres*, précité, § 67). Ces éléments lui suffisent pour conclure que la législation interne, tel qu'appliquée en l'espèce, n'a pas offert à l'intéressé la possibilité de bénéficier de garanties procédurales suffisantes pour prévenir le risque d'abus de pouvoir de la part des autorités et que celui-ci a été donc privé de la protection nécessaire contre l'arbitraire que lui conférait le principe de la prééminence du droit dans une société démocratique.

34. Dans ces circonstances, la Cour considère que l'ingérence dans le droit à la liberté de circulation du requérant n'était pas « prévue par la loi ». Ce constat rend superflu l'examen du respect des autres exigences exposées dans l'article 2 du Protocole no 4 à la Convention.

35. Partant, il y a eu violation de cette disposition.

II. SUR L'APPLICATION DE L'ARTICLE 41 DE LA CONVENTION

36. Aux termes de l'article 41 de la Convention :

« Si la Cour déclare qu'il y a eu violation de la Convention ou de ses Protocoles, et si le droit interne de la Haute Partie contractante ne permet d'effacer qu'imparfaitement les conséquences de cette violation, la Cour accorde à la partie lésée, s'il y a lieu, une satisfaction équitable. »

A. Dommage

37. Le requérant demande 10 000 euros (EUR) au titre du dommage moral qu'il estime avoir subi.

38. Le Gouvernement soutient que cette somme est excessive.

39. La Cour considère que le requérant a dû subir un préjudice en raison de la violation constatée ci-dessus. Statuant en équité, elle lui octroie 3 000 EUR pour dommage moral, plus tout montant pouvant être dû sur cette somme à titre d'impôt.

B. Intérêts moratoires

40. La Cour juge approprié de calquer le taux des intérêts moratoires sur le taux d'intérêt de la facilité de prêt marginal de la Banque centrale européenne majoré de trois points de pourcentage.

PAR CES MOTIFS, LA COUR, À L'UNANIMITÉ,

1. *Déclare* la requête recevable ;
2. *Dit* qu'il y a eu violation de l'article 2 du Protocole no 4 à la Convention ;
3. *Dit*
 - a) que l'État défendeur doit verser au requérant, dans un délai de trois mois à compter de la date à laquelle l'arrêt sera devenu définitif conformément à l'article 44 § 2 de la Convention, la somme de 3 000 EUR (trois mille euros) pour dommage moral, plus tout montant pouvant être dû sur cette somme à titre d'impôt, à convertir dans la monnaie de l'État défendeur au taux applicable à la date du règlement,
 - b) qu'à compter de l'expiration dudit délai et jusqu'au versement, ce montant sera à majorer d'un intérêt simple à un taux égal à celui de la facilité de prêt marginal de la Banque centrale européenne applicable pendant cette période, augmenté de trois points de pourcentage ;
4. *Rejette* le surplus de la demande de satisfaction équitable.

Fait en français, puis communiqué par écrit le 8 décembre 2020, en application de l'article 77 §§ 2 et 3 du règlement.

Stanley Naismith
Greffier

Jon Fridrik Kjølbro
Président

ΣΧΟΛΙΑΣΜΟΣ

Η παρούσα πτυχιακή εργασία αφορά την μετάφραση και τον σχολιασμό της απόφασης του Ευρωπαϊκού Δικαστηρίου Δικαιωμάτων του Ανθρώπου (ΕΔΔΑ) με τίτλο «Υπόθεση Rotaru κατά Δημοκρατίας της Μολδαβίας», η οποία αντλήθηκε από την επίσημη ιστοσελίδα του εν λόγω Ανώτατου Δικαστηρίου. Πρόκειται για πρωτότυπο κείμενο στη γαλλική γλώσσα. Όπως αναφέρθηκε και στον Πρόλογο, αφορά την απόφαση για τον Victor Rotaru ο οποίος στράφηκε κατά της Μολδαβικής Δημοκρατίας. Εν ολίγοις, πρόκειται για ειδικό νομικό κείμενο. Σύμφωνα με την Αλεξάκη, τα κείμενα αυτού του είδους ανήκουν στην κατηγορία των πραγματολογικών κειμένων που αποτελούν στην ουσία, διαφορετικά είδη μη λογοτεχνικών κειμένων. Το χαρακτηριστικό των ειδικών-πραγματολογικών κειμένων, είναι ότι είναι λειτουργικά, δηλαδή δεν επιτρέπουν στον αναγνώστη να προσδίδει στο κείμενο πολλές και διαφορετικές ερμηνείες. Η διαφορά τους με τα άλλα είδη κειμένων είναι η ανωνυμία του συγγραφέα τους. Η δομή των ειδικών κειμένων είναι συγκεκριμένη και έχει δημιουργηθεί με τέτοιο τρόπο ούτως ώστε να εξυπηρετεί συγκεκριμένους στόχους. Παρουσιάζουν, σε μεγάλο βαθμό, αμεσότητα γιατί πραγματεύονται ενδιαφέροντα και γνώσεις τα οποία είναι κοινά και στον πομπό και στο δέκτη. (Αλεξάκη, 2015: 55-66).

Σύμφωνα με τους Newmark και Reiss, το εν λόγω κείμενο χαρακτηρίζεται πληροφοριακό αφού αποσκοπεί στην επικοινωνία και μεταφέρει γνώσεις με τρόπο λογικό (στο Munday 2001: 72-75) (Newmark, 1995: 39-44). Ο σκοπός συγγραφής του είναι η πληροφόρηση. Αυτό που προέχει είναι το μήνυμα και η εγκυρότητα της πληροφορίας. Το ύφος του κειμένου χαρακτηρίζεται σε μεγάλο βαθμό λιτό. Σε γενικές γραμμές, το ύφος ακολουθεί τη μορφή του κειμένου (Μπατσαλιά/Σελλά-Μάζη, 1997: 115-116). Πιο συγκεκριμένα, η νομική γλώσσα διακρίνεται για το πομπώδες και συχνά αποπροσωποποιημένο ύφος της και περιέχει πολλά αρχαϊκά στοιχεία, κυρίως στην ορολογία και το συντακτικό επίπεδο (Κουτσιβίτης 1994: 224). Αξίζει να αναφερθεί ότι, η νομική γλώσσα διατηρεί στενή σύνδεση με το εκάστοτε εθνικό σύστημα δικαίου. Επομένως, στη νομική γλώσσα δεν υπάρχει σημασιολογική καθολικότητα, πράγμα που εξηγεί την ανάγκη ενδογλωσσικής μετάφρασης όταν το πρωτότυπο, παρότι συντεταγμένο στην ίδια γλώσσα με το μετάφρασμα, προέρχεται από άλλη έννομη τάξη (Šarčević 1999: 232).

Το πρωτότυπο κείμενο ήταν, σε γενικές γραμμές, εύληπτο και δεν είχε γραμματικά ή συντακτικά λάθη. Παρόλα αυτά, απαιτήθηκε εκτενής έρευνα, τόσο στη γαλλική, όσο και στην ελληνική, σε γενικά και μονόγλωσσα λεξικά, σε θησαυρούς, λεξικά με πολύσημους όρους, σε

σχετική ειδική νομική βιβλιογραφία και ηλεκτρονικά λεξικά, στη νομολογία του Ευρωπαϊκού Δικαστηρίου των Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων, του Δικαστηρίου της Ευρωπαϊκής Ένωσης και των ελληνικών δικαστηρίων για παρόμοιες υποθέσεις. Βεβαίως, η επαφή με ειδικούς του επιστημονικού χώρου, στην συγκεκριμένη περίπτωση με δικαστές και δικηγόρους, συνέβαλε στην κατανόηση του δικανικού συλλογισμού, ύφους και σύνταξης.

Μια γενική αλλά ουσιαστική παρατήρηση αφορά στην απόκλιση μεταξύ γαλλικού και ελληνικού λόγου. Αναλυτικότερα, η ελληνική νομική γλώσσα, διατηρώντας τις γερμανικές καταβολές της, προσανατολίζεται προς ένα ύφος περισσότερο λιτό και λακωνικό παρά το γεγονός ότι μια απόφαση ενός ανώτατου δικαιοδοτικού οργάνου οφείλει να είναι λεπτομερής και περιγραφική. Επιπλέον, οι δύο γλώσσες διαφέρουν σημαντικά σε συντακτικό και γραμματικό επίπεδο. Συνεπώς, με σκοπό την επίτευξη της ισοδυναμίας, κρίθηκε απαραίτητη σε αρκετά σημεία η αλλαγή των εγκλίσεων και των φωνών των ρημάτων καθώς και η αλλαγή των συντακτικών δομών. Παράλληλα, δεδομένου ότι ο μακροπερίοδος λόγος χαρακτηρίζει την γαλλική αλλά και την ελληνική δικανική γλώσσα, θεωρήθηκε ότι καμία περίοδος δεν πρέπει να διασπαστεί σε μικρότερες προτάσεις.

Συγκρίνοντας πλήθος αποφάσεων του ΕΔΔΑ στις δύο γλώσσες εργασίας διαπιστώνεται ότι οι λεπτές αποχρώσεις μεταξύ των γλωσσικών εκδοχών ενδέχεται να προκαλέσουν προβλήματα στην ερμηνεία των αποφάσεων. Το σύγγραμμα «*Stylistique comparée du français et de l'anglais*» των J.P. Vinay και J. Darbelnet βοήθησε σημαντικά κατά τη μεταφραστική διαδικασία μιας και τρείς από τις επτά μεταφραστικές τεχνικές (κατά λέξη μετάφραση, μετατροπία και μετάταξη) που περιγράφονται, συνέβαλαν στην επίτευξη ισοδυναμίας.

Σε ορισμένα σημεία, ωστόσο, θεωρήθηκε ότι έπρεπε να γίνουν ορισμένες προσθήκες χάριν νοηματικής κατανόησης. Για παράδειγμα, η πρόταση «*Le 18 septembre 2010, celui-ci interdit à l'autorité d'état civil de délivrer un passeport au requérant.*» αποδόθηκε ως «*Στις 18 Σεπτεμβρίου 2010, ο δικαστικός επιμελητής απαγόρευσε στην υπηρεσία Αστικής Κατάστασης να εκδώσει διαβατήριο στον προσφεύγοντα.*», δηλαδή, το «*celui-ci*» αποδόθηκε ως «δικαστικός επιμελητής» για να γίνει σαφές ότι είναι αρμοδιότητα του δικαστικού επιμελητή να απαγορεύσει την έκδοση διαβατηρίου. Η αντικατάσταση της αντωνυμίας με ουσιαστικό κρίθηκε αναγκαία και κατά την απόδοση του «*Il ne ressort pas non plus des éléments dont elle dispose que, après le refus des autorités de lui renouveler le passeport, l'intéressé a pu effectivement quitter le territoire de la République de Moldova.*» που αποδόθηκε ως «*Ούτε προκύπτει από τα στοιχεία που διαθέτει το Δικαστήριο ότι, μετά την άρνηση των αρχών να ανανεώσουν το διαβατήριό του, ο ενδιαφερόμενος*

μπόρεσε πράγματι να εγκαταλείψει το έδαφος της Δημοκρατίας της Μολδαβίας.» με σκοπό να αποσαφηνιστεί ότι το Δικαστήριο εξέδωσε την εν λόγω απόφαση. Επιπλέον, κρίθηκε αναγκαία σε ορισμένα σημεία, η προσθήκη της συντομογραφίας «βλ.» (ήτοι βλέπε) όταν γίνονται παραπομπές σε παραγράφους του κειμένου. Για παράδειγμα, η παραπομπή «(paragraphe 11 ci-dessus)» αποδόθηκε ως «(βλ. παράγραφο 11 ανωτέρω)». Τέλος, αξίζει να αναφερθεί ότι ο λατινικός όρος «in fine» που χρησιμοποιείται για αναφορές σε άλλα άρθρα της ΕΣΔΑ αποδόθηκε ως «στο τέλος». Όπως είναι γνωστό στην παγκόσμια νομική κοινότητα, οι λατινικοί όροι εμφανίζονται κατά κόρον στα νομικά κείμενα.

Ιδιαίτερο προβληματισμό προκάλεσε η μετάφραση των ονομάτων, των χωρών και των πόλεων. Ατυπη αρχή της ελληνικής δικανικής γλώσσας είναι η μεταγραφή των ονομάτων καθώς τις περισσότερες φορές η σύνθεση του τμήματος του Δικαστηρίου που συνεδριάζει αποτελείται από δικαστές και γραμματείς διαφορετικών χωρών. Για αυτό τον λόγο, το όνομα του προσφεύγοντα, τα ονόματα των μελών του τμήματος, καθώς και τα ονόματα προσφευγόντων άλλων αποφάσεων του τμήματος μεταγράφηκαν. Για παράδειγμα, ενδεικτικά αναφέρονται τα ονόματα «Victor Rotaru», «Jon Fridrik Kjølbro», «Carlo Ranzoni», «Saadet Yüksel», «Stanley Naismith», «Baumann», «Ignatov», «Kerimli», «Khlyustov», «Sanoma Uitgevers BV», «Heino» και «DELTA PEKÁRNY a.s» τα οποία μεταγράφηκαν στο μετάφρασμα. Η μεταγραφή, όμως, δεν εφαρμόστηκε κατά την απόδοση των χωρών και των πόλεων. Αξίζει να σημειωθεί ότι στο πρωτότυπο οι χώρες «République de Moldova» και «Roumanie» αποδίδονται στη γαλλική, ενώ η πρωτεύουσα της Μολδαβίας «Chișinău» στα μολδαβικά (δηλαδή, τη ρουμανική γλώσσα). Επιλέχθηκε λοιπόν, η μετάφραση όλων των χωρών και των πόλεων, όπως συνηθίζεται στην ελληνική δικανική γλώσσα και στις πρωτότυπες αποφάσεις του ΕΔΔΑ στα ελληνικά. Για παράδειγμα, «Δημοκρατία της Μολδαβίας», «Ρουμανία», «Κισινάου», «Αζερμπαϊτζάν», «Βουλγαρία» κτλ.

Μια ακόμη ιδιαιτερότητα που έχρηξε αντιμετώπισης ήταν οι διαφορές των δύο γλωσσών κατά την καταγραφή των παραπομπών στα άρθρα και σε αποφάσεις της Ευρωπαϊκής Σύμβασης Δικαιωμάτων του Ανθρώπου. Πιο συγκεκριμένα, η παραπομπή στα άρθρα στη γαλλική νομική γλώσσα γίνεται με το σύμβολο «§», ενώ στην ελληνική με την λέξη «παράγραφος» ή και τη συντόμευση της λέξης αυτής «παρ.». Όμοια, όταν γίνεται αναφορά στον αριθμό του νόμου στο πρωτότυπο αναγράφεται ως «no» ενώ στο μετάφρασμα με τη συντομογραφία της λέξης αριθμός «αριθ.» ή της λέξης υπ' αριθμόν «υπ' αριθ.». Επιπλέον, η περίπτωση του νόμου σηματοδοτείται στα γαλλικά με μικρό λατινικό γράμμα και παρένθεση «g)», ενώ στα ελληνικά με την συντομογραφία της λέξης «περ.» (ήτοι περίπτωση). Για παράδειγμα, η πρόταση «*La décision de*

la Cour constitutionnelle no 7 du 15 avril 2011 déclarant constitutionnel l'article 8 g) de la loi no 269, dans ses passages pertinents en l'espèce, est ainsi libellée» αποδίδεται ως «Η Απόφαση του Συνταγματικού Δικαστηρίου υπ' αριθ.7 της 15^{ης} Απριλίου 2011 με την οποία κηρύσσεται συνταγματικό το άρθρο 8 περ. ζ του νόμου αριθ.269, στα σχετικά χωρία/διατάξεις στην παρούσα υπόθεση, έχει ως εξής».

Κατά τη μεταφραστική διαδικασία, η κυριότερη δυσκολία που έπρεπε να αντιμετωπιστεί προσεκτικά και τεκμηριωμένα ήταν η απόδοση των γαλλικών νομικών όρων. Η ορθή επιλογή των όρων επιχειρήθηκε μέσω εκτενούς συγκριτικής μελέτης στην επίσημη γαλλική αλλά και ελληνική έκδοση της Ευρωπαϊκής Σύμβασης Δικαιωμάτων του Ανθρώπου (ΕΣΔΑ). Η επιλογή των κατάλληλων όρων έγινε με μεγάλη προσοχή καθώς η απόδοση τους μπορεί να διαφέρει σημαντικά σε διαφορετικά νομικά κείμενα περιβάλλοντα. Αξίζει να αναφερθεί ότι ορισμένοι όροι δεν εντοπίστηκαν στην ΕΣΔΑ. Για τον λόγο αυτό, το σύγγραμμα «Πολιτική Δικονομία» του Μ. Χατζηπροκοπίου, το «Εγχειρίδιο Διοικητικού Δικαίου» του Π. Σπηλιωτόπουλου, το «Το Δεδικασμένο κατά τον Κώδικα Πολιτικής Δικονομίας» του Β. Κονδύλη συνέβαλαν σημαντικά στην κατανόηση και στην συνέχεια, στην επιλογή των όρων. Επίσης, από τις ιστοσελίδες του Νομικού Συμβουλίου του Κράτους (ΝΣΚ), της Ευρωπαϊκής Ένωσης και διάφορες αποφάσεις του Δικαστηρίου αντλήθηκαν οι όροι και οι σημασίες τους.

Χαρακτηριστικό παράδειγμα γαλλικού νομικού όρου που επιδέχεται πολλαπλές αποδόσεις στα ελληνικά, όσον αφορά τη χρήση και την απόδοσή του σε διάφορα δικαιοδοτικά πλαίσια, αποτελεί η αρχή «liberté de circulation». Οι δύο πιθανές αποδόσεις ήταν «ελευθερία κυκλοφορίας» ή «ελευθερία μετακίνησης». Επιλέχθηκε η «ελευθερία μετακίνησης» ως κατάλληλη μιας και απαντάται στην ΕΣΔΑ (βλ. τίτλο άρθρου 2 του Τέταρτου Πρωτοκόλλου, σελ. 41 του ελληνικού κειμένου, σελ. 37 του γαλλικού κειμένου). Η απόδοση «ελευθερία κυκλοφορίας» επιλέγεται στις αποφάσεις του Δικαστηρίου της Ευρωπαϊκής Ένωσης και όχι σε αποφάσεις του ΕΔΔΑ.

Ένας ακόμα όρος που απαιτούσε διεξοδική έρευνα ήταν το επίθετο «interne». Στο πρωτότυπο κείμενο ο εν λόγω όρος αποτελεί μέρος σύμπλοκων όρων όπως «juridictions internes», «autorités internes», «législation interne», «loi interne», «tribunaux internes» και «droit interne». Ο συγκεκριμένος όρος μπορεί να αποδοθεί ως «εσωτερικός» ή ως «εγχώριος». Γενικά, και οι δύο αποδόσεις θεωρούνται ισοδύναμες και χρησιμοποιούνται εξίσου. Παρόλα αυτά, το επίθετο «interne» απαντάται, στην ΕΣΔΑ, στο άρθρο 35 παρ. 1 το «recours internes» και αποδίδεται ως «εσωτερικά ένδικα μέσα», στο άρθρο 35 παρ. 3 περ. β', το «tribunal interne» ως «εσωτερικό δικαστήριο», στα άρθρα 41 και 52 και το «droit interne» ως «εσωτερικό δίκαιο». Έτσι, λόγω της

εύρεσης πολλών αποδόσεων του όρου ως «εσωτερικός» και σε κανένα σημείο η απόδοση «εγγώριος», επιλέχθηκε η πρώτη απόδοση.

Όμοια, ο όρος «requérant» και ο όρος «recours» αποδίδονται με διαφορετικούς τρόπους ανάλογα με το δικαιοδοτικό πλαίσιο. Πρέπει να εξηγηθεί ότι τα εισαγωγικά της δίκης δικόγραφα συνήθως αναφέρονται με την ειδική τους ονομασία (αγωγή, αίτηση, ανακοπή, προσφυγή κλπ), περιλαμβάνονται δε, στη γενικότερη έννοια του όρου «ένδικο βοήθημα», στην οποία υπάγεται ως ειδικότερη έννοια και το ασκούμενο κατά δικαστικών αποφάσεων ένδικο μέσο (αίτηση αναιρέσεως, έφεση, ανακοπή, αίτηση αναθεωρήσεως, τριτανakoπή), (Σπηλιωτόπουλος 2002:469). Συνεπώς, ο όρος «ένδικο βοήθημα» είναι ευρύτερη έννοια. Όταν προσβάλλεται μια δικαστική απόφαση ασκείται ένδικο μέσο. Οι αποφάσεις που ΕΔΔΑ αφορούν προσφυγές φυσικών ή νομικών προσώπων που δεν έχουν δικαιωθεί στα εσωτερικά δικαστήρια. Επομένως, ο όρος «requérant», αποδίδεται ως «προσφεύγων» (βλ. άρθρο 35 παρ. 3 περ. β) της ΕΣΔΑ) ή ως «αιτών» (βλ. άρθρα, 36 παρ. 1 και 2, 37 παρ. 1 περ. α) της ΕΣΔΑ), μιας και αιτείται δικαστικής προστασίας. Λόγω μεγαλύτερης συχνότητας εμφάνισης επιλέχθηκε η απόδοση «προσφεύγων». Ο όρος «ενάγων» είναι το φυσικό ή νομικό πρόσωπο το οποίο προς επίλυση αστικής φύσεως διαφοράς με τρίτους διεκδικεί το έννομο συμφέρον του με αγωγή, που κατατίθεται ενώπιον ποινικού ή διοικητικού Δικαστηρίου σε βάρος του τρίτου και το αίτημα είναι είτε καταψηφιστικό είτε αναγνωριστικό είτε διαπλαστικό. (βλ. άρθρο 68 Κώδικα Πολιτικής Δικονομίας). Συνεπώς, η απόδοση του όρου «requérant» ως «ενάγων» δεν ταιριάζει στο συγκεκριμένο κειμενικό περιβάλλον.

Με όμοιο τρόπο, επιλέχθηκε και η απόδοση του όρου «recours» ως «προσφυγή» (βλ. άρθρα, 5 παρ. 4, 13, 35 παρ. 1 και 47 παρ. 2 της ΕΣΔΑ.) αφού στο ΕΔΔΑ ασκείται μόνο ένα ένδικο μέσο, η προσφυγή (βλ. Έβδομο Πρωτόκολλο άρθρο 2 παρ. 2). Άρα, η πιθανή απόδοση «ένδικο μέσο» επιλέγεται μόνο για την πρόταση «*Le 19 mars 2011, le requérant forma un recours*» που αποδόθηκε «Στις 19 Μαρτίου 2011, ο προσφεύγων άσκησε ένδικο μέσο.» Στις υπόλοιπες περιπτώσεις αποδίδεται ως «προσφυγή». Επιπρόσθετα, ο όρος «action» αποδίδεται ως «έφεση» και προσφυγή». Η κατάλληλη απόδοση, λαμβάνοντας υπόψη το συγκεκριμένο, είναι «έφεση» καθώς στην πρόταση «*Le 11 mars 2011, la cour d'appel de Chişinău rejeta l'action du requérant comme mal fondée*» αναφέρεται ο όρος «cour d'appel» που αποδίδεται ως «εφετείο». Το Εφετείο ως δευτεροβάθμιο δικαστήριο ουσιαστικά επαναδικάζει και επανακρίνει όλη την υπόθεση επανεξετάζοντας όλους τους πρωτόδικους ισχυρισμούς των διαδίκων (ενάγοντα και εναγόμενου), ενώ υπό περιπτώσεις στο Εφετείο μπορούν να προβληθούν και νέοι ισχυρισμοί από τους αντιδίκους. Μπορεί ο ενάγων ή και ο εναγόμενος να προσκομίσουν και νέα αποδεικτικά μέσα

(έγγραφα και άλλες αποδείξεις) που ενισχύουν τους ισχυρισμούς τους. (Βενιάρης, Αλεξανδροπούλου-Δικηγορική Εταιρεία)

Επιπρόσθετα, η απόδοση του όρου «définitif» δημιούργησε προβληματισμό κατά τη μεταφραστική διαδικασία. Οι πιθανές αποδόσεις του είναι «οριστική», «αμετάκλητη» ή «τελεσίδικη». Οι δικαστικές αποφάσεις διακρίνονται σε οριστικές ή μη οριστικές, τελεσίδικες, ανέκκλητες και αμετάκλητες. Οριστική είναι η απόφαση που δέχεται ή απορρίπτει την αίτηση για παροχή έννομης προστασίας (Κονδύλης, 1983: 51). Τελεσίδικη είναι μια οριστική απόφαση, που δεν προσβάλλεται με τα τακτικά ένδικα μέσα, δηλαδή την ανακοπή ερημοδικίας και την έφεση. Αμετάκλητη είναι η τελεσίδικη απόφαση που δεν προσβάλλεται με τα έκτακτα ένδικα μέσα, την αναψηλάφηση και την αναίρεση, δεν χωρεί δηλαδή, κανένα ένδικο μέσο. (Χατζηπροκοπίου, 1985: 515-516). Οι αποφάσεις του ΕΔΔΑ είναι οριστικές και αμετάκλητες. Συνεπώς, για τον όρο «définitif» επιλέχθηκε η απόδοση «οριστική», γιατί εννοείται, λόγω της φύσης του δικαστηρίου, ότι οι αποφάσεις του εν λόγω δικαιοδοτικού οργάνου είναι αμετάκλητες.

Αντίστοιχα, ο σύμπλοκος όρος «pouvoir d'appréciation» αποδίδεται ως «διακριτική ευχέρεια» αλλά και ως «διακριτική εξουσία». Διακριτική ευχέρεια ή εξουσία υπάρχει όταν οι κανόνες δικαίου που καθορίζουν την αρμοδιότητα δεν προκαθορίζουν ακριβώς την ενέργεια του διοικητικού οργάνου, αλλά του αφήνουν ελευθερία δράσης (Σπηλιωτόπουλος, 2001: 158). Επιλέχθηκε η απόδοση «διακριτική ευχέρεια» λόγω μεγαλύτερης συχνότητας εμφάνισης σε αποφάσεις του ΕΔΔΑ.

Ιδιαίτερο ενδιαφέρον παρουσίασε κατά την μεταφραστική διαδικασία ο όρος «forclusion» που συναντάται στο πρωτότυπο στους σύμπλοκους όρους «La levée de forclusion», «le délai de forclusion» και «la forclusion du créancier». Όσον αφορά την πρώτη περίπτωση, σύμφωνα με τον Κώδικα Πολιτικής Δικονομίας, αποδίδεται ως «επαναφορά των πραγμάτων στην πρότερη κατάσταση». Το «στην πρότερη κατάσταση» δεν θα μπορούσε να θεωρηθεί προσθήκη του μεταφραστή μιας και αποτελεί παγιωμένη έκφραση στην λεγόμενη «αίτηση επαναφοράς των πραγμάτων στην πρότερη κατάσταση». Ο όρος «le délai de forclusion» αντίθετα, αποδίδεται ως αποσβεστική προθεσμία και περιγράφει το χρονικό διάστημα, μετά την παρέλευση του οποίου ένα δικαίωμα δεν μπορεί να ασκηθεί. Αποσβεστική προθεσμία υπάρχει για τα διαπλαστικά δικαιώματα, ενώ παραγραφή για κάθε είδους αξιώσεις. (Καψής, Αλούπη:2011). Τέλος, το «la forclusion du créancier» αποδίδεται ως «αποκλεισμός του πιστωτή» καθώς, σύμφωνα με τον συγκεκριμένο, του έχει αφαιρεθεί το δικαίωμα να εκδώσει διαβατήριο και να ταξιδέψει.

Επιπλέον, πρόβλημα ανέκυψε και κατά την απόδοση του όρου «nationalité», ο οποίος αποδίδεται ως «ιθαγένεια» και ως «υπηκοότητα». Οι όροι ιθαγένεια και υπηκοότητα έχουν ακριβώς την ίδια σημασία. Και οι δύο δηλώνουν τη σχέση του ανθρώπου με το κράτος στο λαό του οποίου αυτός ανήκει, είναι δηλαδή πολίτης. Στα ελληνικά, λοιπόν, ιδιότητα του Έλληνα πολίτη, ιθαγένεια και υπηκοότητα είναι συνώνυμα. Επιλέχθηκε η απόδοση «υπηκοότητα» γιατί είναι πιο συχνή στις αποφάσεις του ΕΔΔΑ.

Ο όρος «tiers» αποδίδεται ως «τρίτος» ή ως «τρίτο μέρος». Ανάμεσα στις δύο αυτές αποδόσεις επιλέχθηκε η απόδοση «τρίτος», καθώς είναι σωστότερο το «tiers parti» να αποδίδεται ως «τρίτο μέρος». Όμοια, ο όρος «grief» συναντάται και ως «αιτίαση» αλλά και ως «αναίρεση». Παρόλα αυτά, επιλέχθηκε η απόδοση «αιτίαση». Ως «αιτίαση», νοείται η έγγραφη δήλωση δυσαρέσκειας από πρόσωπο. Η έννοια των αιτιάσεων δεν περιλαμβάνει τις αναγγελίες απαιτήσεων ή αιτήσεις αποζημίωσης ούτε τα απλά αιτήματα που σχετίζονται με την εκτέλεση του συμβολαίου και την παροχή πληροφοριών ή διευκρινίσεων. (Άρθρο 2 - Πράξη 88/5.4.2016 Τράπεζας της Ελλάδος). Στα νομικά κείμενα όταν γίνεται αναφορά σε «αναίρεση» προτιμάται ο όρος «recours en annulation».

Επιπρόσθετα, ο όρος «autorité» σε άλλα σημεία αποδίδεται ως «υπηρεσία» και σε άλλα ως «αρχή». Ο όρος «υπηρεσία» χρησιμοποιείται μόνο για την απόδοση του «autorité d'état civil» ως «Υπηρεσία Αστικής Κατάστασης» γιατί αποτελεί δημόσια υπηρεσία. Αντίθετα, στα υπόλοιπα σημεία του κειμένου που συναντώνται οι όροι «autorités internes», «les autorités», «autorités moldaves», «autorité administrative», ο όρος «autorité» αποδίδεται ως «αρχή». Ο όρος «principe» συναντάται στο κείμενο στις συνάψεις «principe de la proportionnalité», «principes fondamentaux», «principe de la prééminence du droit» και αποδίδεται και αυτός ως «αρχή». Ομοίως, οι όροι «mesure contestée» και «mesure litigieuse» αποδίδονται ως «επίμαχο μέτρο».

Η σύναψη «procédure régulière» αποδίδεται ως «δέουσα διαδικασία», «νόμιμη διαδικασία» και «δίκαιη δίκη». Ωστόσο, επιλέχθηκε να μεταφραστεί ως «δίκαια δίκη» μιας και θεωρείται καταλληλότερη, γιατί περικλείει και τις έννοιες της δέουσας και νόμιμης διαδικασίας. Η δίκαιη δίκη είναι μια θεμελιωδώς σημαντική εγγύηση σε κάθε δημοκρατική κοινωνία και αποτελεί τον πυρήνα των δικαιωμάτων του ανθρώπου.

Εν κατακλείδι, η μετάφραση ειδικών νομικών κειμένων απαιτεί μία διεξοδική έρευνα. Ο μεταφραστής καλείται όχι μόνο να μεταφέρει πιστά το νόημα αλλά και ένα σύνολο πολιτισμικών και κοινωνικών χαρακτηριστικών. Η καλή γνώση του αντικειμένου καθώς και η χρήση πλήθους παράλληλων κειμένων κρίνεται απαραίτητη. Παρόλα αυτά, η κατατοπιστική συμβολή των

νομικών κατά τη μεταφραστική διαδικασία λύνει πλήθος προβλημάτων, κυρίως όσον αφορά την ορολογία. Επίσης, η ανάγνωση και κατανόηση βασικών νομικών ιδεών βοηθά κατά την απόδοση του μεταφράσματος.

« Αλίμονο σε όσους κάνουν κυριολεκτικές μεταφράσεις, σε εκείνους οι οποίοι, μεταφράζοντας κάθε λέξη, αποδυναμώνουν το νόημα! Αυτή η πράξη τους μας επιτρέπει να λέμε πως το γράμμα σκοτώνει ενώ το πνεύμα χαρίζει ζωή.»

Βολτέρος

Βιβλιογραφία

Ελληνικά Έντυπα και Ηλεκτρονικά Λεξικά

- Φορτσάκης, Θ. (2013). *Γάλλοελληνικό Λεξικό Νομικών Όρων*, Αθήνα, Νομική Βιβλιοθήκη
- Τσιέπας, Σταύρος Α. (2016). *Εννοιολογικό Λεξικό Νομικών και Διπλωματικών Όρων*, Αθήνα, Andy's Publishers
- Πατάκης (2012). *Γαλλοελληνικό Λεξικό*, σε συνεργασία με τον εκδοτικό οίκο Larousse, Εκδόσεις Πατάκης
- Γαλάνης Γ.(2012). *Γάλλοελληνικό Λεξικό: Σε συνεργασία με τον εκδοτικό οίκο Larousse-Dictionnaire Français - Grec Moderne*, Αθήνα, Εκδόσεις Πατάκη
- Χιωτάκης, Μ. (2013). *Γαλλο-Ελληνικό – Ελληνο-Γαλλικό Νομικό Λεξικό (Νομικών, Οικονομικών, Εμπορικών όρων και όρων της Ευρωπαϊκής Ένωσης*, Εκδόσεις Σάκκουλα
- Maliacas, Pierre (2007). *Γαλλοελληνικό λεξικό νομικών όρων και εκφράσεων/Dictionnaire des termes et expressions juridiques (I-III)*, Αθήνα
- IATE – Online λεξικό <https://iate.europa.eu/home>
- ΕΛΕΤΟ - Ηλεκτρονική Βάση Ορολογίας <http://www.eleto.gr/gr/reception.html/>
- Conseil de l' Europe – Glossaire. <https://www.coe.int/fr/web/compass/glossary>

Ξένα Έντυπα Λεξικά

- Robert, P. (1991). *Le Petit Robert, Paris*, Dictionnaires le Robert.

Ελληνική Έντυπη και Ηλεκτρονική Βιβλιογραφία

- Αλεξάκη Α. (2015). *Η Κειμενογλωσσολογική Προσέγγιση της Μετάφρασης Ειδικών Κειμένων*, Μεταπτυχιακή Διπλωματική Εργασία, Ιόνιο Πανεπιστήμιο
<file:///C:/Users/User/Downloads/M%CE%B5%CF%84%CE%B1%CF%80%CF%84%CF%85%CF%87%CE%B9%CE%B1%CE%BA%CE%AE.%CE%B5%CF%81%CE%B3%CE%B1%CF%83%CE%AF%CE%B1-converted.pdf>

- Κοκκίνου Ν. (2016). *Μετάφραση αποσπάσματος από το διδακτορικό: 'The translator as terminologist, with special regard to the EU context.'* της Marta Fischer και μεταφραστικά σχόλια, Πτυχιακή Εργασία, Α.Τ.Ε.Ι. ΗΠΕΙΡΟΥ <https://apothesis.lib.uoi.gr/xmlui/bitstream/handle/123456789/5205/%ce%9d.%ce%9a%ce%bf%ce%ba%ce%ba%ce%b9%ce%bd%ce%bf%cf%85.pdf?sequence=1>
- Ελληνική Εταιρεία Ορολογίας. (2013). *Ελληνική Γλώσσα και Ορολογία* file:///C:/Users/User/Downloads/KRIMPAS_2013_HELATERM_IX.pdf
- Μπατσαλιά, Φ., & Σελλά-Μάζη, Ε. (1997). *Γλωσσολογική Προσέγγιση στη Θεωρία και τη Διδακτική της Μετάφρασης*, Ιόνιο Πανεπιστήμιο
- Κουτσιβίτης, Β. (1991). *Σημειώσεις για τη Θεωρία της Μετάφρασης*

Ξένη Έντυπη και Ηλεκτρονική Βιβλιογραφία

- Newmark, P. (1995). *A Textbook in Translation*, Prentice Hall International
- Munday, J. (2001). *Introducing Translation Studies. Theories and Applications*, Routledge, London
- Šarčević, S. (1999) *New Approach to Legal Translation (The Hague: Kluwers Law International)*
- Vinay, J-P., & Darbelnet, J. (1958). *Stylistique comparée du français et de l'anglais*, éd. Didier, Paris
- Šarčević, S. (2003). *Legal Translation and Translation Theory : a Receiver-oriented Approach* <https://www.tradulex.com/Actes2000/sarcevic.pdf>

Κείμενα Αναφοράς

- Ευρωπαϊκό Δικαστήριο Δικαιωμάτων του Ανθρώπου, *Ερωτήσεις και Απαντήσεις* https://www.echr.coe.int/Documents/Questions_Answers_ELL.pdf
- Ευρωπαϊκό Δικαστήριο Δικαιωμάτων του Ανθρώπου, *Η Προσφυγή σας στο ΕΔΔΑ* https://www.echr.coe.int/Documents/Your_Application_ELL.pdf

- Cour européenne des droits de l'homme, *Convention européenne des droits de l'homme* https://www.echr.coe.int/Documents/Convention_FRA.pdf
- Ευρωπαϊκό Δικαστήριο Δικαιωμάτων του Ανθρώπου, *Ευρωπαϊκή Σύμβαση Δικαιωμάτων του Ανθρώπου* https://www.echr.coe.int/documents/convention_ell.pdf
- Lawspot-Άρθρο 2 - Πράξη 88/5.4.2016 Τράπεζας της Ελλάδος - Ορισμοί <https://www.lawspot.gr/nomikes-plirofories/nomothesia/tte-88-542016/arthro-2-praxi-88-542016-trapezas-tis-ellados-orismoι>
- Βενιάρης-Αλεξανδροπούλου Δικηγορική Εταιρεία- Έφεση - διαδικασία εφετείου και δυνατότητες νίκης στον δεύτερο βαθμό <https://www.valaw.gr/epikairotita/news/efesi-diadikasia-efeteioy-kai-dynatotites-nikis-ston-deyftero-bathmo.html>

Συγγράμματα που χρησιμοποιήθηκαν για την τεκμηρίωση του σχολιασμού

- Χατζηπροκοπίου Μ. (1985). *Πολιτική Δικονομία. Τόμος Α'. Γενικό Μέρος*, Αθήνα, Εκδοτικός Οίκος Σάκκουλα
- Σπηλιοτόπουλος Π. (2001). *Εγχειρίδιο Διοικητικού Δικαίου*, Αθήνα, Κομοτηνή, εκδόσεις Αντ. Ν. Σάκκουλας
- Κονδύλης Β. (1983). *Το δεδουλευμένο κατά τον Κώδικα Πολιτικής Δικονομίας*, εκδόσεις Αντ. Σάκκουλα